

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © — Budapest, október hó 9. — © —

Október elsejével kezdődött az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ..... 20 kor.

Félévre ..... 10 kor.

Negyedévre ..... 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Portugália.

— okt. 7.

Amikor Lajos Fülöp, a francia polgárkirály, már nagyon kezdte levetkőzni az eleinte magára erőszakolt polgárerényeket és megmutatva, hogy az Orléans is csak Bourbon, kivicsoritotta a zsarnok fogafehérét; akkor a 'jó' párisi nép, egyelőre nem tehetvén egyebet, özönével termelte rá a gunydalokat, amikkel véghetetlen boszuságot okozott a még véghetlenebbül hiu királynak. Ebben az időben keletkezett az az ismeretlen szerzőjű aforizma, amely így szól: »La France est une monarchie absolue, tempérée par des chansons«. Amikor pedig Pál, orosz czárt a saját tábornokai a saját rendjele kordonjával megfojtották, akkor mondta, ha jól emlékszem, Münster gróf, a hannoveri követ, hogy: »Le despotisme, tempéré par l'assassinat: c'est la Magna Charta en Russie«.

A két mondás ikertestvére egymásnak és mivel az ikrek rendszeren nagyon szeretik egymást, tehát össetalálkoztak a világ egyik leggyönyörűbb, de legszerencsétlenebb országában, Portugáliában. A jó portugál nép — a népet mindig mint jót szokás aposztrofálni — először csak dudált, dudált, ha nem is olyan vigan, mint a »Nap és Hold«-ban, csinálta a gunydalokat a kövér dom Carlosra, meg a ragyogó szépségű, de még ragyogóbban élni szerető Amália királynéira. Hanem Carlos, aki, mint csaknem minden kövér ember, jókedvű és tréfát értő ur volt, nem mérgeződött, mint az epés Lajos Fülöp, hanem együtt dudolta népével a saját magáról szóló gunydalokat. Igaz, hogy a taktust

hozzá a miniszterei hátán verte, amikor nem kapott tőlük elég pénzt.

Amikor ennek a fejedelmi tréfának a tudatára ébredtek a portugálok, akkor azután ők is a kedélyesebb részéről fogták fel a helyzetet és azt mondták: »jó, hát akkor forduljunk az orosz rendszerhez«. És hozzáfordultak. 1908 február első napján úgy lelőtték dom Carlos királyt, az idősebbik fiával, az egészen ártatlan, sőt liberális érzelmű trónörökossal, dom Luizzal együtt a kocsijáról, hogy ezzel a sortüzzel egyenesen belelőtték a trónba az ifjabbik fiut, dom Manuelt. Olyan szép és pontosan sikerült puskasortüzet, mint ez volt, talán nem is ismer a világtörténelem mást, mint azt, amivel d'Ancre márkit tették el láb alól.

Manuel király tulajdonképpen Bourbon-vér, bár a Braganza-ágazathból és ez az elágazottsága tehetta azt is, hogy trónra jutván, a hagyományos Bourbon-szokást is — hogy heraldikusan fejezzem ki magamat — bizonyos czimertöréssel kezdte el alkalmazni. Elfelejtett mindent, de nem tanult semmit. Elfelejtette az apja és bátyja sorsát, tehát nem tanult a példájukon semmit. Ha valakinek, neki bizonyára megbocsátható lett volna ez. Hiszen félig gyermek még, azonkívül pedig nem nevelték uralkodónak. Legalább nem hiszem, hogy Vilmos császár, akármilyen elmés ember is, az Isten kegyelméből valóságot a puskacsővel is meg tudná magyarázni. Már tudniillik nem a katonapuska csövével, — ő, az nagyon alkalmas és szinte ellenállhatatlan erejű argumentum az Isten kegyelme mellett — hanem azoknak a forradalmi puskáknak a csövével, amelyeknek a kegyelméből királylyá lett a kis Manuel.

Lett, volt és nincs. Mert nemcsak a gunydaloknak van ritmikája, hanem a puskaropogás melódiája is megkívánja a kellő hangszerelést. És a portugálok harmadfél esztendő múltán úgy érezték meg, hogy a calca d'Arsenal királyirtó puskaropogását most már jó lesz a hadihajók ágyuinak a bombardonjával aláfesteni. A nyílt lázadásba átcsapó haditengerészet hajnalban kezdte bömbázni Manuel király palotáját. De csak szépen, óvatosan, nehogy nagy kárt tegyenek benne, mert ez a fehérvövi, gyönyörű építmény nemcsak a zsarnokság fészke volt, hanem Lisszabon egyik legkiválóbb idegenforgalmi eszköze is. Az ilyeneket pedig csak nálunk szokták agyonlőni.

Manuel király és entre deux ages is még mindig szép anyja nem rettentek meg a hadihajók bömbőlő

bombázásától. Mindössze a palota — tekintettel a boldogult dom Carlos szokásaira, kétségtelenül jól felszerelt — pinczéibe vonultak le az egész udvartartással együtt és ott állták vitézül a hadihajók óvatos tüzét, mignem eljött az est és az ötven százalékra való kiegyezés. Manuel király kijelentette, hogy ő csak az erőszaknak enged és hogy őt fogják meg, mert különben mindjárt itt marad és nem megy arra a brazilai, avagy angol hadihajóra, amelyen megvédelmezi a bőrét az exterritorialitás. A diadalmas forradalom viszont nagyon szívesen hunyta be azt a fél szemét, amelyikkel észrevehette volna, hogy a király nem menekül, hanem csupán elhagyja fővárosát. Behunyta a szemét, sőt talán még hunyorgatott is vele, mert ma már a forradalomnak is vannak technikai vivmányai és még talán a legbokányibb kicsinységű szabadsághős is tudja már, hogy a diadalmas forradalom számára nincs alkalmatlanabb butodarab, mint a legyőzött és foglyul esett uralkodó. Az ujtörökök sem tudták hirtelenében, hogy mit csináljanak Abdul Hamiddal, a perzsáknak is szép pénzébe került a detronizált sah: ilyen diadalból nem kértek a bölcs portugálok és engedték menekülni Manuel királyt. Mulhatatlanul az eszembe jut itt az a nem egészen gyermekek kezébe való anekdóta a bolháról, aminek ilyenformán is variálható a csattanója: »kedves nagysád, ha már egyszer megfogta, legalább ne lőjje agyon«.

Manuel királynak és a szép, sokszor szerencsétlen királynénak az elmenekülésével azután hamarosan véget is ért a forradalom és proklamálódott a portugál köztársaság. Jóformán vér nélkül, mert ha voltak is apróbb csetepaték, azok aligha haladták túl egy-egy magyar falusi tánczvigalom fejbeveréseinek a mértékét. Mert ebben a tekintetben is nagyot változott a forradalmak technikája ma már.

A dolog vége egyelőre még variálódhatik ugyan angol, francia és spanyol közbeszólásokra, de maga a portugál köztársaság fait accompli-nak tekinthető az után a hivatalos angol kijelentés után, amely a lasciate ogni speranza sulyával jelenti ki, hogy Anglia menedéket fog adni az elűzött királyi családnak. Csak menedéket, semmi egyebet.

És ezért, hogy levonhassuk a gyorsan elintéződött portugál forradalom tanulságait, megint a francia históriához kell folyamodnunk. Amikor Artois gróf X. Károly királylyá változott át és bevonult Párisba, ezzel a mondással vigasztalta meg a francziákat: »Il n'y a rien de changé en France, il n'y a qu'un français de plus«. Semmi változás nem történt Franciaországban, csak egygyel több lett a francziák száma. Tekintettel arra, hogy a jó szomszédok is, Anglia is gondoskodni fognak róla, hogy a portugál reszpublika majd ne túlságosan keverhesse fel az állapotokat, a portugál forradalomnak is körülbelül csak ez az eredménye. »Il n'y a rien de changé en Portugal, il n'y a qu'un prétendant de plus.« Portugáliában nem lesznek nagy változások, semmi sem történt, csak egy trónkövetelővel van több. És ki tartja ma már azokat számon?

Paganel.

A korán elmenők.

Szelid Vergilius, ki Marcellust sirattad,
Mert rózsás hajnalán ment árnyai közé
S ezer liliomot szórtál rá ama dalban
S sirját száz verssorod könyezve öntözé:

Mikor föltűnt feje a másvilági tájon
És jámbor Aeneas előtt is láttatád
Mint késő unokát, babértalan, ki fájón
S rózsásan várja a fehérkaru halált:

Ó hát nem láttad-e a szürkülő csapatban
Derengő árnyaid elizi mezején
Szelid magadat is, utánad messze fény,

Szépen, fiatalon, száz verssel halhatatlan'
S mögötted a nagy és mély századokon át
Borus utódaid koránhaló sorát?

Juhász Gyula.

Tehetség.

Irta: PEKÁR GYULA.

Szegényes otthon, szükecske udvari szoba, melynek zsufolt összevisszaságában régi, szebb idők uriléte szégyenkezett. Pár aranyos szék sehogy se találta a helyét a hitvány cselédbutor közt s a finomlábu secretaire úgy állt a sarokban, mint valami számüzött udvari dáma. Lámpa égett rajta s a kopott zöld ernyő alól temérdek heverő írásra esett a fény.

Kissé viselt pongyolában egy nő ült az asztalka előtt. Egy erélyes arczu, már hervadó szép asszony, kinek parancsoló lénye sehogy se illett a bérkaszárnya e harmadik emeleti kamarájába. Toll volt a kezében s gondteli arczczal javította az írásokat. Sehogy se lehetett meglegedve velük, — a fejét csóválta egyre s oly fölényesen boszankodott, mintha csak valami iskolásgyerek feladványaival vesződött volna. Pedig nem gyerekeladványok voltak azok, hanem hivatalos iratok, silány kishivatalnoki akták: a férje munkája. Azt javította, — férje helyett dolgozott ő. Nagyon türelmetlenkedett már, ki is tört halkan:

— Ilyen hanyagság... ostobaság!

Fáradtan tette le a pennát. A zebkendője után nyult. Pedig igazán erős asszony volt, nagyszabásu, komoly teremtés, ki nem kicsinyes viszonyokra, hanem hatalmas dolgok mozgatására született. És ily nyomorult munkával kell töltenie az életét... Hisz annyi idő óta hiven csinálja mindennap, de most, — most nem bírja tovább. Oly megszegyenítés érte ma őket, amit Béla, a boldog naplopó fel se fogott, de ami őt, az önéretes asszonyt földig sujtotta. Semmi különös nagy esemény, csak épp egy kinevezés. Leánykori barát-nőjének, az együgyű, kis Balsay Ellának a férjét nevezték ki az ő kishivatalnok-férje messze magasan álló hivatali főnökévé. Délben tudta meg a dolgot, de ahogy eszébe jutott, most is az arczába szökött a vér:

— Ella mint méltóságos asszony... a mi főnök-nénk!

Hihetetlen dolog, — a föld alá bujt volna előle szégyenében. Az ostoba kis Ella került így föléje!... És hát, hogy is lesz most ez az új állapot? Megijedt a

gondolattól. Szerencse, hogy Béla olyan semmitmondó alacsony állásban van, — tán elcsuszhatnak észrevétlenül. Igen, ki fogja kerülni, — nem fog vizitálni annál a szerencsés asszonynál. De vajjon lehetséges lesz-e? Üresen bámult maga elé az iratokon: mit is törí magát, nincs annak semmi célja, nem tud ő a férjéből semmit se csinálni. És hogy ő ezt mindeddig nem látta! Minden kudarc és fokról-fokra való súlyedés daczára folyton remélt... mind e mai napig. Ma végre, hogy a Balsay Ella sorsával párhuzamosan látta a magáét, — ma kinyílt a szeme. Kétségbeesetten nézett körül a nyomorult otthonban: ide jutottak! Oly egyedül érezte magát. A férje?... hol is az a semmirekellő, kedves, csinos ember? Persze, Béla az »egyletben« van, — oh már régóta nem a kaszinóban, az drága volna! — kell a szegénynek az a kis szórakozás, kártya. Mialatt ő itthon dolgozik helyette, azalatt a férj ott »tartja fenn rangjukat és társadalmi tekintélyüket«... Ostoba beszéd! — és hát mindenek daczára mégis szerette ő azt a haszontalan frátert. Szegény Béla, nem tehet róla, hogy olyan... Ujra kezébe vette a tollat, de szeme ugyanekkor az asztalkán álló egyetlen fényképen akadt meg. Leánykori arcmása, tulajdon az a fotográfia volt, amelyet férjének adott az eljegyzésük napján. Hosszan elnézte:

— Ez voltam valamikor!

Igen, ez volt: ragyogó zseniális jelenség, egy parancsoló szépségű királynő, ki egyaránt uralkodott férfiak és nők felett. A leányok meg se kísértették a vele való vetélkedést, — alázatos barátnőknek álltak hozzá, s a legalázatosabb épp Balsay Ella volt... Káprázatos idők, — őt ünnepelte a férfivilág, övé volt öregek és ifjak hódolata; körülrajongták minden észbeli előkelőségek és mind azt hangoztatta: »Boldog lesz a kiválasztott, mert ez a tehetséges leány okvetlen nagygyá fogja tenni a férjét!« És milyen kíváncsi volt a világ, ki lesz hát az a kiválasztott, — melyik író, művész, vagy politikus az udvarlók közül? Jött a meglepetés, se író, se politikus: egy foglalkozás nélküli vidéki ur, elismerten se nem eszes, se nem művelt, még csak nem is gazdag. Jött, látott, győzött, és még csak nem is csodálkozott a győzelmén, annyira természetesen vette. Fogalma se volt róla, micsoda kincses lelket hódít meg...

— Ma se tudja — mormogta az asszony, a kezeibe temetve az arcját.

Persze nem ment a házasság oly igen könnyen. Nemcsak a lefőzött előkelőségek, hanem a család is erősen protestált. Mit akar ezzel a léha urral, aki csak öltözni, lovagolni és vadászni tud? Titánia s a szamármeséjét akarja vele eljátszani?... Ő hallotta mindezt s a heves jelenetek végével csak annál daczosabban jelentette ki: »Szeretem Bélát és csak azért is meg fogom mutatni, hogy nagy ember lesz a férjemből«. Igen, így mondta, s mindjárt a nászuton világgraszoló nagy tervekkel vette elő a fiatal férjet. Béla álmélkodva nézett rá és csak nem értette.

— Pedig, hogy könyörögtem neki!...

Ám hiába volt ott minden rábeszélés, magyarázás; nem tanult, nem tudott ő semmit, de nem is akart dolgozni. Ha nagyon piszkálták, legfeljebb a buta férfigóg lázadt fel benne, hogy »ő nem hagyja magát asszonyi észről kormányoztatni!«. Nos, tartott ez a nagy tervekkel való kísérletezés, amíg a feleség vagyona tartott, egy szép napon azonban vége lett ennek is a kaszinó játéktérképében. Semmijük se volt többé, — megrázó felfedezés, de az asszony nem vesztette el a fejét. Szerényebb tervekkel állt elő, s a kényszerű munkában megváltást látott naplopó férje számára.

Mennyire csalódott! Hiába járta ki a jó állásokat, egymásután csapták el a lusta embert mindenünnen.

— Hiszen csak én járhatnék helyette hivatalba!...

Igy súlyedtek évről-évre, le egész eddig a kegyelemhivatalig. És hány esztendeje bujnak, már a nagy világelöl! De hátha most nem fognak bujkálhatni többé az új hivatali főnök elől?

— Jaj, csak észre ne venne Ella minkét a lajstromban!

Ezen töprengett épp, mikor csengettek. Ki az, — Béla jönne már haza az egyletből? Sipegő, negédes hang unszolta ott künn a cselédet:

— Csak menjen be és mondja, hogy itt a méltóságos asszony!

Most már ráismert. Bizony belesápadt kicsit. Kapkodva hánytá össze az aktákat az asztalon:

— Hallatlan! Be se várja, ő jön el hozzám. Persze, látni akar a nyomoruságomban.

*

Egy tulzó eleganciával öltözött, gömbölyű asszonyka lépett be. Csinos volt, de ujdonsült tekintélyvel kissé magasan hordta a pisze orrát.

— Csakhogy itthon vagy, édes Magdám... No de mily kedves, diákos lakásokat van! Igazi bohém-szállás... hm... különben hisz te mindig szeretted a művészeket!

Magda zavartan rejtegette tintás ujjait.

— Nem művészet ez, hanem szegénység.

— Roppant herczig!... Drágám, de hát nem is csodálkozol, hogy itt látsz? Izé... hallom, ti is az én Károlyom alatt vagytok a hivatalban.

— Csak a férjem.

— No igen, nagyon érdeklődöm irántatok. Látod, be se vártam, hogy...

— Hogy mi tisztelegjünk, ugy-e?

— Igen... izé... mindjárt első nap magam jöttem el. Szóltam már Károlynak is, hm... mondhatom, igen nagy jóakarattal vagyunk irántatok...

Magda kiegyenesedett.

— Köszönöm a méltóságos asszonynak.

A menyecske szörnyű zavarba jött, — nyomban elvesztette minden mesterkélte tekintélyét. Irult, pirult, ötölt, hatolt, — egyszerre aztán restelkedve borult a régi barátnő nyakába:

— Magdám, ne komédiázzunk. Öleljük meg egymást!

Megölelték egymást s csók után a kis méltóságos asszony ismét a régi alázatos Ellává törpült. Szerényen egy széket húzott oda magának az íróasztalhoz s kezét kézben tartva, ugy sugdosdta a régi időkről.

— Ella, Ella...

— Igazad van, ostoba voltam megint. Szívből szerettelek volna látni, de bevallom, volt egy kis gonosz-ság bennem, hogy ilyen hamar eljöttem hozzád. Szídj össze, drágám, csak úgy, mint régen. Te nekem a régi nagy Magda maradsz...

— Szomorú nagyság ebben a nyomorult kamarában. Lásd, ide jutottam!

Ujabb ölelés, még bensőbb szavak:

— Csak egyet nem értek, drágám...

— Mondd ki, Ella, bátran.

— Azt, hogy te, a tehetséges zseniális leány, akiről mindenki azt mondta, hogy...

— Hogy bizton nagy embert csinál a férjéből, ugy-e? Hát csalt a látszat, — nem hogy nagy embert, de még embert se tudtam a férjemből csinálni. Már pedig ez az asszonyi tehetség mértéke, ugy-e? Az én hibám, nincs tehetségem.

— Dehogyan is nincs, — vigasztalta Ella — nagyon is van, te nagyon okos vagy! Hisz látom, most is valami okosat irsz... No, mit kapsz el? Mutasd már, mi az a sok irás?

Tréfásan viaskodtak. Ella felkiáltott:

— Te... hisz ezek akták! Hogyan, — te a férjed helyett dolgozol?

— No igen, segítsek neki.

— Hopp, drágám, itt a hiba!

— Micsoda hiba?

— Hát az, hogy most már értem, miért nem tudtál a te Béládból semmit se csinálni. Nézd, Magda — ha te dolgozol az uradért, hogy kivánhatod tőle, hogy ő erőlködjen? Épp e gyámkodással bénítod te őt.

— Azt hiszed?

— Persze. Oh, nálunk egészen másképp van. Épp fordítva. Nálunk Károly dolgozik.

— És te nem segítesz neki?

— Dehogyan is nem.

— Vele dolgozol?

— Én? — kaczagott Ella — ugyan már mit értenék én az ő tudós könyveihez?

Magda bámult.

— Mivel vagy hát akkor a segélyére?

— Mivel? Hát azzal, hogy... érettem dolgozik!

— Ennyi az egész?

— Ennyi. S ha tudnád, mily hálás ő nekem azért, hogy érettem dolgozhatik!

— Még ő hálás?

— Igen, s igaza is van. Én tüzelem őt, mert engem szeret, engem akar boldognak, elégedettnek látni. Ez viszi őt sikerről-sikerre. S ezért mondja ő maga, hogy én teszem őt nagygyá.

— Csodálatos...

— Bizony, drágám. Emlékszel-e, ti engem »libának« hívtatok? Lásd, Károly nagy tehetségnek tart.

— Az is vagy — bölintott Magda.

Megadóan tette még hozzá:

— S én vagyok a tehetségtelen...

*

A kis méltósága sok jó igérettel bucsuzott. Magda ismét magára maradt.

— Most látom csak, — töprengett — én vagyok a hibás!

Férje toppant haza az egyletből. Rosszkedvűen csapta le a kalapját:

— Hét forint harmincz krajczárt vesztettem...

És itt ezek az átkozott akták! Megcsináltad azt a kimutatást?

— Nem. Az új főnököd felesége volt nálam.

— Ördög vigyen minden régi és új főnököt!... No, mi az, sírsz?

Az asszony elfordult.

— Nem vagyok én való semmire. Tehetségtelen asszony...

— No, az már igaz, — pörölt Béla — még ezt a rongy kimutatást se tudtad megcsinálni!

A MINISZTEREK EGYMÁS UTÁN adják ki az utasításokat a protegálás ellen s mert ezeket az utasításokat komolyan veszik a miniszterek, a munkapártban egypár képviselő elégedetlenkedik. Az utasításokat direkt a képviselői függetlenség ellen intézett merényletnek tekintik, amennyiben korlátozva érzik magukat a szabad mozgásban. Mi legyen a mandátumból, ha a képviselő nem járhat el a kerületbeli jegyző és tanító érdekében? Hiszen igaz, hogy a kerület megtartása egyformán érdeke a képviselőnek és a kormánynak, de ha a protegálásról kissé hosszabban gondolkoznának, rájönnének arra, hogy ami használ az egyik képviselőnek, az árthat egy másik honatyának. Mert minden állásra néhány száz ember pályázik s mert az állást végre is csak egy embernek adhatják oda, minden ilyen kinevezés néhány száz embert visz az elégedetlenkedők sorába. S e néhány száz elégedetlenkedő egytől-egyig választó valamely kerületben. Aki pedig választó, annak egészen bizonyosan van képviselő-protectora. A mérleg ilyformán mindig veszteséggel záródik: egy ember elégedett a képviselőjével, de néhány száz pályázó örökre elidegenedett a képviselőjétől. Egy képviselő pozíciója erősödött, de egy egész csomóé gyöngült. Nyilvánvaló, hogy ez a rendszer nem vezethet jóra s a helyzetből az egyetlen kivezető ut a protegálás beszüntetése. A módszer okos és a munkapártiak egynémelyike talán ezért nem tudja megérteni.

A DELEGÁCIÓK KATONAÜGYI ELŐADÓJA három ülészakon át Okolicsányi László volt. A függetlenségi párt választotta őt ki erre a jelentős munkára s most, hogy a függetlenségi pártnak negyedszer kellett delegátusokat jelölni, Okolicsányit kihagyta a jelöltek sorából. Biz ez nagy hálátlanság, amit Okolicsányi azzal torolt meg, hogy kilépett a függetlenségi pártból. Ha még delegátus sem lehet, miért legyen tagja a függetlenségi pártnak. Most aztán felvetődik a kérdés, hogy mikor volt a függetlenségi párt jobb hadügyi szakértő: akkor-e, amikor Okolicsányit megtette előadónak, vagy most, amikor még csak nem is jelölte őt a delegátusi tisztségre. Ismerve a függetlenségi párt kipróbált ellenzékiességét, azt kell mondanunk, hogy a függetlenségi párt eljárása mindkét esetben az okosság cselekedete volt. A párt Okolicsányit ügyes szakembernek ismerte s az ügyes szakembereket szívesen bevitte a delegációkba, amikor azok a függetlenségi pártnak mint uralkodó többségnek tehettek szolgálatokat. Ma nem a függetlenségi párt nem bolond, hanem a nemzeti munkapárt s a függetlenségi párt nem bolond, hogy az alkotmánypártnak okos függetlenségi emberrel siessen segítségére a delegációkba. Mindezt a függetlenségi párt fejthette volna így ki Okolicsányi ur előtt. A függetlenségi pártnak elhitte volna, de annál igazán sokkal okosabb Okolicsányi, semhogy ezt akkor is elhigye, ha mi mondjuk.

GRÓF APPONYI ALBERT apró petárdákat ültetett el gróf Zichy János miniszteri széke alatt. A petárdák egy párat pukkantak, gyanus szagu füstöt eregettek, de kárt nem tettek senkiben és semmiben. Apponyinak fáj, hogy egy-két felekezeti iskola nem kapta meg eddig azt az összeget, amely az ingyenes népoktatás bevezetése következtében a tandíjak megváltása címén járt nekik az államtól. Azóta az összeget kiutalták s Apponyi önérettel verdesheti a mellét amiatt, hogy a felekezeti iskolák ügyét ő jobban

Akik hűk, csak a szerelem triviális oldalát ismerik; a hűtlenek azok, akik ismerik a szerelem tragédiáit.

*

A művésznek szép dolgokat kellene alkotnia, de semmit sem beléjük tenni a saját életéből. Manapság a művészetet az önéletrajz egy fajtájának tekintik. A szépség elvont értelme elveszett számunkra.

szívén hordozta, mint gróf Zichy János. Azt hiszszük, hogy Apponyi fölösleges munkára vállalkozott, amikor Zichy Jánossal versenyre akart kelni annak eldöntésére, hogy kettőjük közt melyik odaadóbb gondviselője a felekezeti iskoláknak. Zichy János sohasem akart a gondviselő szerepében tetszelegni, az meg éppen nagyon távol esett tőle, hogy megtépázza Apponyi Albert babérait, amiket ő mint gondviselő szerzett magának. S ha Apponyi ezután gyarapítani szeretné ezeket a babérokat, Zichy János kétségkívül szívesen áll segítségére: még kormányzási hibákat is szívesen követ el, ha Apponyinak módjában áll kamatoztatni azokat. Tessék a kívánságokkal előállni s Zichy János elég bőkezű gavallér, hogy a saját sikereinek egy részét úgy tünteti fel, mintha azt Apponyi nélkül el sem érhetné volna. Hiszen hiuság kérdése az egész s Apponyi csak a petárdákat hagyta a miniszteri szék alatt, de a hiuságot magával vitte.

TISZA ISTVÁN valószínűleg maga is nagyon csodálkozik a szenzáción, melyet aradi beszéde keltett. Tudatosan került a beszédben mindent, ami szembeötlő lehetne, s mégse tudta elérni, hogy a beszédet ne kezeljék országos eseményként. Semmivel sem mondott többet, mint más aradi zarándokok s így nyilván abban a szenzáció magyarázata, hogy ezt a beszédet Tisza István milyen helyen és milyen körülmények közt mondta el. De az esemény még így is csak belemagyarázásokkal válik szenzációssá. A király személyét keresik és látják Tisza mögött s a tulhevült fantázia odáig ragadtatja magát, hogy Tisza beszédét a kabinetiroda közelében fogalmazták meg. Hogy a kombinációk hol végződnek, azt ezek után fölösleges elmondani. Mennyi hiábavaló munka! Mindenre gondolnak, csak arra nem, hogy a magyar parlament független s azt tehet, amit jónak lát. És arra sem gondolnak, hogy a király-elég alkotmányos érzésű, s nem korlátozza a parlamentet jogai gyakorlásában. A szabad Magyarországnak ezt a két momentumot kellett volna meglátni, de a panaszkodásból élő hazafiak annyit sirtak már a magyar rabszolgaság miatt, hogy a könyektől senki sem láthatja meg a szabad Magyarországot.

A LYRA tavaly elrontotta Budapest téli szezonját s a Lyra az idén ismét vállalkozik erre a munkára. Charles Müller ur, a Lyra fővezére tehát bátor ember: szembe mer nézni az elégedetlen, zugolódó közönséggel s csak azért is plakátokon hívja a közönséget olyan szellemi lakomákra, amelyek az ő szakácskönyvének receptjei szerint készültek. Az égyetlen biztatója ezeknek a lakomáknak, hogy nem mindent tálnak fel, amit az ételrenden ígérnek. Tavaly egész sereg elmaradt fogással vigasztalták meg a közönséget azokért az unalmas órákért, amelyeket a Lyra előadásain kellett át szenvednie s a közönség az elő nem adottak miatt megbocsátotta, az előadottakat. Charles Müller ur tehát nemcsak bátor ember, de jó taktikus is: érti a megharagítás és a kibékítés módját. De aki csak ilyen kvalitásokkal bír, az jó lehet anyósnak, de nem válik be imprezáriónak. Ne felejtjük azonban, hogy Charles Müller urnak Budapest közönségével van dolga. Ez a közönség akkor érzi magát rosszul, ha nem bosszankodhatik. Szinte keresi az alkalmat, hogy valami fölött megbotránkozzék s felgyülemlett keserűségét kiöntse magából. Charles Müller ilyen alkalmakat rendez s ebben elsőrangú szakember. Nem kimél sem időt, sem fáradságot, hogy a közönsége kifogástalanul rösszul érezze magát. Abból csinált exisztenciát, hogy a közönséggel minden este elátkoztatja magát. Speciális pesti exisztencia ez, amely minden másnál inkább megérdemli, hogy mint kuriózumot feltárlják a Lyra szellemi lakomáin.

AZ OPERETT-MŰHELYBŐL.

ZENESZERZŐ: Kedves librettista ur, az első felvonás fináléjához van egy rendkívül hatásos és kipróbált számom. Egy angol operéttben ötszázszor próbálták ki. Ahhoz írjon szöveget.

SZÖVEGIRŐ: Adja ide azt a számot. Valczer?

ZENESZERZŐ: Szeriöz valczer. De nagyon szeretném, ha a hősnő énekelné a hőshöz intézett szerelmi vallomásában. Hogy is hívják a hőst?

SZÖVEGIRŐ: Bux.

ZENESZERZŐ: Bux. Nos; a versben a szavaknak Bux-ra kell rimelniök. Tud Buxra nyolcz rimet?

SZÖVEGIRŐ: Nem tudok. Buxra csak három rim van: buksz, csuksz és lux.

ZENESZERZŐ: Elég lesz ez a három is. Kérem, csinálja meg itt mindjárt.

SZÖVEGIRŐ (leül és öt perc alatt a következő verset fogalmazza meg a muzsikához):

O Bux! ó Bux!
Érzem, hogy reám buksz
Szeretsz engem nyitott szemmel Bux,
Szeretsz akkor is, ha szemet csuksz,
Fiat lux!

ZENESZERZŐ (miután elővassa): Gondolja, hogy ez elég népszerű lesz?

SZÖVEGIRŐ: Mért ne?

ZENESZERZŐ: Mert a »fiat lux« az nem elég kedves... És a publikum nem érti.

SZÖVEGIRŐ: A kulturpublikum megérti. S végre az a feladatunk, hogy a kulturközönség élvezze operettünket.

ZENESZERZŐ: Nem bánom, legyen fiat lux. Majd egy kicsit átírom a zenét és majd így lesz: Szeretsz akkor is, ha szemet csuksz... Fi... fi... fi... fiat lux! Ellenben az a szöveg, amelyet a multkor adott ide, nem jó.

SZÖVEGIRŐ: Lehetetlen!

ZENESZERZŐ: Nézzen ide! Ön azt írja:

»Szállj, szállj, alvó madárka!«

Hát hogy szállhat egy alvó madárka? Egy alvó madárka alszik.

SZÖVEGIRŐ: Hát ne aludjék!

ZENESZERZŐ: Én is azt mondom, ne aludjék! Irjon más szót helyette!

SZÖVEGIRŐ (így javítja ki): »Szállj, szállj, korán kelő madárka!...« Tessék! Két szótaggal hosszabb.

ZENESZERZŐ: Nem baj! Irok hozzá két taktust. Legalább nem fog úgy hasonlítani.

SZÖVEGIRŐ: Mihez?

ZENESZERZŐ: Ahhoz, amihez eddig hasonlított.

SZÖVEGIRŐ: Hát nem mindegy magának, hogy mihez hasonlít?

ZENESZERZŐ: Csakhogy egy kis baj van. Ha két kottát szerzek hozzá, semmihez sem fog hasonlítani. Irjon még a »korán kelő«-höz egy szótagot. Hosszut! Á-betűs szótagot, hogy nyújtani lehessen.

SZÖVEGIRŐ (írja): »Szállj, szállj, korán kelő« (Gondolkozik.)
... Jó lesz »lágý«?

ZENESZERZŐ: Jó lesz. »Szállj, szállj, korán kelő lágý madárka...« Nem volna jobb — lágý helyett — kemény? ... Mert még egy taktusra van szükségem...

SZÖVEGIRŐ: Legyen kemény...

(S így készül tovább).

Maitre Jacques.

Politikai szilánkok.

— okt. 7.

A dátumokkal való politizálás kísértett megint ezen a héten. Pedig ez már talán mégis olyan rekvizitum, amely nem való a modern világba. Október 6-ára halmozódott össze, ami sürgős feladata csak volt a kormánynak. Közös miniszteri konferencia, katonai bünvádi perrendtartás, audienciák peregtek le azon a napon, amikor az aradi vesztőhelyen Tisza István és Barabás Béla baráti kezet fogtak egymással. A terminusoknak ilyen találkozása semmiesetre sem véletlenség s kár, hogy a kormány, amelyik volt annyira okos, hogy küldött koszorút a gyászünnepre, még mindig keresett spanyolfalat, amely mögé oda állhasson, hogy ne lássák Aradon. Vagy Bécsben kívánják meg, hogy ilyen kicsinyesek legyünk?

A kormánypárt nézőpontjaira jellemző különben az a megjegyzés, amit egy előkelő politikus tett:

— Mégis csak Khuen a legötletesebb politikus! — fakadt ki az elragadtatás hangján. — Tisza István aradi szerepeltetésével kihuzta a gyékényt a függetlenségi párt alól is, Tisza István alól is.

— Hát rossz néven veszi a király Tiszának ezt a szereplését? — kérdeztük.

— Nem. *De jó néven se veszi...*

Egyébként, minden okunk megvan arra, hogy fanyar kedvvel járjunk körül. Nagy megpróbáltatások következnek s annál nehezebb kiszámítani, mi történik, mert az összes tényezők közül, melyek az ország sorsának alakulására befolyolnak, a leghatalmasabb még mindig ismeretlen. Szálló hírek beszélnek róla, elfogult emberek magyaráztatják alakját, de azért úgy lebeg az ország felett, mint egy távoli nagy veszedelem. Mit akar a trónörökös?

Megkérdeztünk egy urat, aki abban a szerencsés helyzetben van, hogy közvetlen értesülései szoktak lenni *Ferencz Ferdinánd* főherceg szándékairól és gondolkozásmódjáról.

— Miért nem jön a trónörökös Magyarországra?

— Fölöslegesnek tartja ezt a kirándulást, mert módjában van, hogy a távolból is egész pontosan megfigyelhesse, ami itt történik. És veszedelmes kísérletnek hiszi, mert bizonyos, hogy félreértések származnának belőle. Ő pedig nem az az ember, aki kimagyarázásokkal és dementikkel dolgozik. Különben is, éveken át lakott Magyarországon és Sopronban eleven társadalmi életet is élt. Akkor még senki sem sejtette, ő a légkevesébbé, hogy a trón reá következik. Így zavartalanul láthatott mindent. Most a sajtó elfogulttá tette vele a magyar közvéleményt. A trónörökös cselekedeteivel akarja majd megmutatni, hogy teljesen objektív. De mostani utazása azt a látszatot keltené, hogy deferál a riportereknek. Ez pedig éppen nem királyi elhatározás...

Ime: egy elcseszett jellemvonás arról az alakról, amelyre. — reméljük, minél későbbben — Szent István palástja borul. Sokkal kevesebb, mintsem elég volna és több, mint hogy kevésnek lehetne mondani. Ellenben éppen elég arra, hogy

aggodalmasan nézzünk a bécsi tárgyalások eredménye elé. Ha onnan emelt fővel jöhetnek vissza a magyar miniszterek, akkor bizonyára nehéz munkát végeztek!

A parlament azonban most is szünetel és valószínű, hogy november közepe előtt nem folytathat rendszeres munkát. Gróf *Héderváry* Károly miniszterelnök ezt a pauzát egészen természetesnek tartja.

— A kormánynak — mondta a minap — nem ambíciója, hogy törvénygyárat tartson üzemben. A képviselőház nem ipartelep, melynek naponta le kell dolgoznia a maga óráit. Ez részben lejáratja a parlament tekintélyét, másrészt pedig tultengő jelentőséget szerez a közgondolkodásban nemcsak a képviselőháznak, ami sohasem lehet baj, de az egyes képviselőknek, ami már veszedelem. Ha szükség van a parlamentre, reméljük, teljesíti a kötelességét. De nem arra való, hogy mint a falóra, folyton kegyegjen!

Kérdés azonban, hogy a kormány nem fog-e rosszul számítani s nem hibázza-e el annak a pillanatnak a fölismerését, amikor fontos érdek, hogy már együtt legyen a parlament. Mert szétkergetni könnyebb, mint idejében összehívni!

A hét egyik első napján a miniszterelnök jelenlétében beszéltek a Nemzeti Társaskörben arról a botor meséről, amely egyre inkább talál hívókra a vidéken, hogy gróf *Khuen-Héderváry* Károly — a király fia.

— Ezzel akarják magyarázni — mondta az egyik képviselő — azt a nagy gráciát, melyben a király a miniszterelnököt tartja.

Héderváry kaczagva legyintett a kezével:

— Ezt az izlésteleniséget már husz évvel ezelőtt próbálták terjeszteni — mondta.

— De hogyan terjedhetett el ez a legenda? — kérdezte valaki.

Egy másik képviselő kérdéssel felelt neki:

— Hát hogyan terjedhetett el az a legenda, hogy *Kossuth* Ferencz — *Kossuth* Lajos fia? ...

Zichy Jánosra most megint nagy szüksége van a kormánynak, tehát hirtelen kibékült vele a munkapárt, amely ideges féltékenységgel nézte a kultuszminiszter minden mozdulatát. Annak a háboruságnak, amelyet ellene titokban folytattak, egyik oka olyan jellemző, hogy lehetetlen elhallgatni. A miniszter a nyáron keveset volt a hivatalában, sokkal szomorubb és fontosabb kötelességet teljesített: haldokló édes anyja ágya mellett időzött. A kultuszminiszteriumba azonban ennek dacára is özönével jöttek a képviselők protegáló irásai, melyeket titkárjai intéztek el, akik elküldték Nagylángra aláírás végett a válaszleveleket. S megtörtént, hogy egyik-másik levél nem a legszerencsésebb fogalmazásban háritotta el a kérések teljesítését. Ezek a levelek

kézről-kézre jártak a klubban s az emberek felháborodott arczzal kérdezték egymástól:

— Láttad, milyen gőgös?

S volt képviselő, aki nyíltan kifakadt a Lloyd-klubban Zichy ellen:

— Én is kaptam tőle levelet, amelyben *lemagázott!* — panaszkodott izgatottan.

És ha az apró csillagocskákból összeálló tejut szép, annál csunyább a palást, amit a sok apró légy piszokból szőnek. Így lett egyre hangosabb az elégedetlenség Zichy ellen, akinek minderről sejtelve sem volt. S talán el sem hiszi, hogy már az utódjára nézve cserélgettek hivei boldog ábrándozással kombinációkat, mert mikor hosszú távolléte után kedden este fellátogatott a klubba, csupa lelkesedő és hü tekintettel találkozott a pillantása...

— en.

Krónika II.

A pletyka.

— okt. 7.

A vidéki ripszbutorok, kartonfüggönyök és plüssalbumok békés világából a közelmúltban két sajtóságos drámai eset bontakozott ki és állott követelően mindazok íróasztala elé, akik társadalmi kérdések feszegetésével foglalkoznak. Az egyik a Szőke-ügy, egy ostoba, émélygős és érzékeny Werther-történet, amelyet csak az tett nevezetessé, hogy limonádé helyett eleven vér csurgott ki belőle, a másik az aradi Lénárt-eset, amelyben a pletyka céltalan és értelmetlen halálba kergetett egy fiatal uriasszonyt.

A két kázus közül kétségkívül az utóbbi az érdekesebb; azzá teszi sajtószerű beállítása, gyors, mondhatni vad menete és illogikus volta, amely az élet dőre és megfajthetetlen tragédiáira emlékeztet. Csupa következetlenség, csupa ugrás, a lét szokásjogával szemben álló nemtörődomség ez a történet. Bohózatnak indul és vérbe ful; őszinte, meleg házastársi viszonyt leplez le és rögtön hazug morális következményeket involvál; az életben való nagy gyöngeséget és a halálban való nagy hősiességet jelent. Szembeszállván vele, az ember nem tudja, milyen mértékkel mérje meg az esetet: HP-vel-e, vagy polgári röffel? és hová állítsa a tanulságait: a modern élet titokzatos muzeumába, avagy a vidéki befőttes, paradicsomos és uborkásüvegek közé?

Ime, az eset.

A fiatal és csinos asszonynak a házi orvos udvarol, ugyanaz az ember, ki gyermekét, a bábával együtt, világra hozni segítette. Mindenesetre sajtóságos beállítás. Ám a tudománynak ez még nem a csődje, legfeljebb apró pénzzavara, amelyhez hasonló helyzetbe vidéken máskor is jutott és juthat. A morál szerencsére készenlétben volt és elővette a bugyelárisát. Az orvos hajlandó volt a dolgot annak rendje és módja szerint elintézni: vagyis el akarta venni az asszonyt. A morál tehát már ennél a pontnál is lázongó immoralitás, a mint hogy

e történet keretében az erkölcsnek ismételtén jut ilyen fordított szerep. De menjünk tovább.

Az asszony nem volt hajlandó az orvoshoz nőül menni és — tisztán gondolkodva — mindent elmondott a férjének. Kétségkívül helyes lépés, azonban szintén tulságosan morális. Egy jóindulatu nyakleves, vagy egy gunyos hüvös mosoly gyorsabban és emberiebben fejezte volna be a kis epizódot, amelynek egyik hibája éppen az, hogy mindenki kelleténél nagyobb jelentőséget tulajdonított neki. Egy csöpp hazugság, egy csöpp immoralitás (ha t. i. az asszony egyszerűen elhallgatja a dolgot a férje előtt) meggyógyította volna a karczólást, amely mérgesedni kezdett.

Mert a férj komolyan fogta föl az esetet, az orvost eltávolította a házból s a dolgot méltatlankodva mondta el felháborodó rokonainak, jóbarátainak. Innét már csak egy lépés kellett a nyilvánosságához, a sajtóhoz, amely kapott az alkalmon és mihamar ki is tálalta az orvos szerelmét. Hozzá kell fűznöm, hogy a sajtó e lépését nem vezette botrányhajhászás, sőt: az aradi ujság rámutatott az előzmények félszepségére s az asszony puritán gondolkodására. Szóval a sajtó is morális volt, ahogy az a jólnevelt hirlap erkölcsi és eredendő kötelessége, s ahogy azt az előfizető ujabban megkívánja.

A nyomtatott betű e morális aktusánál egy perczre meg kell állani. Azt hiszem: a Nick Carterek és Arséne Lupinek nem teremtenek annyi erkölcsi nyomoruságot, mint a Brioux-k, Gorkij-k, Heyermannsok, Strindbergék s a többi morális zsonglőrök, akik minden kérdést ebből a szempontból világítanak vagy sötétítenek el, akik a legutolsó dugóhuzóban az erkölcs megnyilatkozását keresik, akik az emberiség mechanizmusát a jóhoz, nemeshez, széphez való görcsös és kinos ragaszkodásban látják, akik a szegény telekkönyvi dijnoknak és gyógykovácsnak nappal, éjjel emelkedett hangon harsogják a fülébe, hogy kalibernek, race-nak, tényezőnek kell lennie. Az egész modern francia — és hozzá az északi s az orosz — irodalom ma a morálon szalonnázik, azt mellékeli a reggeli kávékhoz, a déli peccsenyénkhez, az esti pirosborunkhoz, és szinpad, könyvesbolt, szószék oly hatalmas erkölcsi vizözönnel áraszt el, hogy a legbölcsebb bünös is ladik után néz.

Ez a morális tultengés, az erkölcsnek ez a lélektelen, üzleti és érzélgős ráunktukmálása okozza, hogy a befolyásolható lelkü emberek a saját emberi voltuktól, a saját érthető fogyatékoságaiktól megijednek, huzódoznak és aszkéta pápaszemen át nézik a lét apró ostobaságait, halandótársaink évezredes hibáit, üres fecsegéseit, a szinpadi becsület fogalmait. Így keletkeznek a Vidor Pálok, Szőke Jenők és Lénárt Vilmosék, akik tulbecsülik a nyomtatott betű morálját és cselekedeteiket nem a halandók földi, véges mértékével, hanem szinpadi tirádák verssoraival mérik. Ők még hisznek a race-ban, kaliberben, tényezőben és úgy vélik, hogy adott esetükben a világrendbe ütköztek, holott csak egy ügyes könyvkiadónak vagy színházigazgatónak ültek föl. A szegény aradi uriasszony is azt gon-

dolta, hogy a Nagy Galeottót szerzője annak idején a szive vérével írta, s hogy a pletykában más alkotóelemek vannak, mint magán- és mássalhangzók. Jóhiszeműségért keservesen bűnhődött meg és halálát még ridegbbé sötétíti, hogy elmulása oktalan volt. Ennek az öngyilkosságnak nem volt célja, értéke s a befejezés csak ijesztővé teszi a vérrel aláfestett naivitást, de nem hozza közelébb megértésünkhöz.

Ha mindezek után újra szemügyre vesszük a történetet, azt fogjuk látni, hogy tulajdonképpen minden szereplője a köznapi morál és a paragrafusos becsület szempontjából kifogástalanul járt el. Az orvos, a férj, a sajtó, a jóbarátok, a család, a tulérezékeny és hermelin-szerűen kényes asszony: mindnyájan úgy cselekedtek, ahogy cselekedniök kellett. Sehol semmi diszharmonia és a befejezés ennek daczára dermesztő. Egy dráma az életből és mégis — mily más az élet a maga égető igazságtalanságaival, indokolatlan aránytalanságaival, botor szenvedéseivel! Mily mások a lét nagy kérdései, a bukást megkivánó problémák, a lelki küzdelmek; a testi nyomorúságok, s mennyi alázatosság, megértés és kicsinység kell hozzá, hogy az ember nap-nap után ne botoljon bele az aradihoz hasonló csapdába.

A tanulság a szomorú esetből pedig a következő:

Az életben elsősorban embernek kell lennünk, csak másodsorban moralistának. Elsősorban meg kell értenünk, hogy mindenkit — minisztertől utczaseprőig — porból és hamuból alkottak, hogy gyöngeségeink túlhaladják erőink készletét, hogy a földön nem paradicsomok, de golgoták vannak, hogy a bűnösséget, a fogyatékosságot ugyanaz a felső hatalom ültette belénk, aki az erényt, a tisztaságot, az elme erejét, a szív becsületességét. Ez az út a megértéshez és rajta keresztül a megbocsájtáshoz. Lentől föl kell nézni az életre, nem pedig megfordítva.

Ha e szerint a kiskaté szerint vizsgáljuk meg az elmondott esetet, be fogjuk látni, hogy az orvos is csak szegény és törékeny ember volt, aki a szívére nem tudott zabolát rakni; hogy a férj jóhiszeműségében, becsületes naivitásában fordult barátaihoz; hogy a pletyka dőre emberi hiba, amelyet elnézéssel, megvetéssel, nem ólomgolyóval kell ellensúlyozni; hogy az ujságíró is csak halandó, aki halandóknak ír; s hogy a társadalom szava soha nem érhet annyit, mint a saját önérzetünk, öntudatunk és lelkiismeretünk. A morált magunknak kell magunk számára megalkotnunk, azt nem szabad ránk oktrojáltatni. Ebből a szempontból itélve, az aradi dráma nem történt volna meg soha és nem revelált volna egyebet, mint amit ugyis régen tudunk s amit revolverek örökös sortüze sem másíthat meg: hogy az emberek rosszmájuk, fecsegők és részben kávésnénikék, részben pedig kávésbácsikák.

Aki őket hektáronként, tonnánként méri, azoknak ki fognak siklani a kezéből, a perczipiáló képességéből, aki azonban előveszi a centimétert, a nagyítót, az megösméri az értéküket, a kicsinységüket, a könnyűségüket és, úgy lehet, meg fog békélni tudni velük.

Syrion.

Emlék.

— Baudelaire. —

Sokáig éltem én tágas csarnokokban.
Tenger napja tűz ott, ezertüzű sugár,
S a sok deli oszlop, büszke fejű, sudár:
Szinte bazalt-barlang, ha est tüze lobban.

Habban az ég arcza hintázva, ringva száll,
Örvényes habokban zengő, mély titok van,
Mindenható vihar, gazdag zene dobban
És színekbe omlik, ha itt az este már.

Ott éltem én békén, kéjekben is hűsen,
Azúr-ég, tengerhab — égtem arany-tűzben,
Meztelen rabszolga lehelt ott illatot,

Hűsíteni homlókomból hűs pálmát ringatott,
S még mélyebbre vájta fájó titkok titkát,
És a fájó titkot álmaim fölitták.

György Oszkár.

Gonda Dezső.

Királyi tanácsos lett s ha a világpolitika nagyobb eseményeket is produkált ezen a héten, mint amilyen ez a czimadományozás, mi a magunk családi eseményét mégis elég nagynak taksáljuk s Gonda Dezső arcképét adjuk a czimlapon. A *Hét* családi körében kezdte meg karrierjét s ezt a családi összeköttetést fenn is tartotta mindaddig, míg a közügyek el nem csábították tőlünk. Ez mintegy tíz esztendővel ezelőtt történt. Azóta hol a politika, hol a társadalmi és jótékonyági, majd a jogügyi irodalom terén találkoztunk nevével. Dolgozott a jogügyi reformok érdekében, részt vett minden társadalmi mozgalomban, vezetett jótékonyági akciókat, önzetlenül végezte az Otthon-kör ügyészi teendőit s e rengeteg munka mellett ráért arra, hogy azokkal dolgozzék, akik Vörösmarty szobrának ügyét a megvalósuláshoz segítették. A közérdek szolgálatában kifejtett munkásságát Budapest közönsége honorálta legelőször: tíz év előtt beválasztotta a fővárosi törvényhatóságába, ahol tág tere volt egy igazán közhasznú tevékenység kifejtésére. És Gonda Dezső nem is szalasztott el egyetlen olyan alkalmat, amely arra kínálkozott, hogy Budapestet valamely szociális intézménnyel, vagy üdvös kommunális reformmal gazdagítsa a törvényhatóság. Megvalljuk, hogy figyelemmel és érdeklődéssel kísértük minden mozdulatát s szívesen gondoltunk arra, hogy valamikor hozzánk és az irodalomhoz tartozott. S látva a közéletben való szereplését, az önérzet bizonyos nemével állapítottuk meg újra és újra azt az igazságot, hogy a közélet emberein mégis meglátszik, ha a Parnasszus levegőjén nevelődtek. Elfogultság lenne ez a mi részünkről? Talán igen, de az anya elfogultsága csupa objektív igazság is.

A kantin.

Irta: FRISCH EFRAIM.

Már a pályaudvar várótermében szemet szurt ez a két alak. Előbb a nyurga fekete, akinek koromszín szakállát aznap nyirhatták divatos-hegyessé. Uj kerek kalap volt a fején s határozatlan barnaságú, bizonyára valami olcsó boltban készen vett nyári felöltőt viselt; amely állig begombolta ékeskedett a termetén. Első pillantásra is valami kereskedelmi utazónak, vagy kétesrangu kereskedőnek nézhette az ember. De az ujonnan kikészített szakáll és a pomádétól fényes, merészen a fül fölé fésült sűrű hajzat keretéből félig szemtelen, félig bárgyu ábrázat duzzadt elő s együgyű nagy tehénszeméhez sehogy sem vágott az a mesterkelt mosolygás, amely vastag ajkait környékezte. Nyilván csak imént alakult át ilyené s úgy látszott, tetszik magának ebben az új formájában. Bátorralanul és aggodalmasan fészkelődött azonban a sok idegen ember között, ismételten és tulhangosan szólitotta a pinczért vastag, szinte hájasan ható hangon s úgy rémlett, még akkor sem érzi teljes biztonságban magát, amikor a megrendelt étel már ott párolgott előtte a védett sarokban és ő nagy sürgősen s szinte rángatózva fizetett.

Kis vártatva nyílt az ajtó s fejét óvatosan előre dugva, meghajoltan és határozatlanságában a kilincset el sem eresztve jelentkezett a másik. Nagy, széleskarimás bársonykalap, amely alól hátul a fején megsimuló kis fekete sapka kandikált elő, árnyékolta sárga arczát, amelyet gyér, gondozatlan vörös szakáll foglalt keretbe; kétfelől a halántékról egy-egy spirálisan csavarodó vörös hajtincs göndörödött alá csaknem a nyakátövéig. Kicsi szemével kancsalul sandított be a füstös helyiségbe; szokásosnak rémlő szenvedő pillantással nézett körül, tétovázón, mintha bármely pillanatban kész lenne visszahuzódni, mihelyt a legcsekélyebb akadályba ütközik. De alighogy megpillantotta a feketét, eleresztette a kilincset, homloka redőkbe ránczolódott, mint az olyan emberé, aki meglepetten töpreng valamin, s közeledni kezdett az asztalhoz, amelynél a másik ült, csak hogy nem egyenes uton, hanem lassan kerülgetve s félig összehunyorított pillái alól fürkésző nézéssel mustrálta a nyírott szakállut.

Ekkor már az is észrevette őt. Pár pillanatig kényelmetlenül forgatta ide-oda a kikent-kifent fejét, úgy látszott, hogy a vörösnek még ezen a helyen is feltűnést keltő, idegenszerű megjelenése nagyon feszélyezi; de amint ez elszántan mindközelebb került, feléje biccentett. Aztán kezét szoritottak s halkán beszélgetni kezdtek. És most a feketének az arcza hirtelen megváltozott: a mosolygás eltűnt a szája környékéről s ugyanaz a szokásszerűen szenvedő kifejezés jelent meg arczán, amilyen a vörösén bánatoskodott, riadtan bizonytalan mozdulatai a sebtlen suttogott beszéd kíséretében egyszerre élénk taglejtéssé batorodtak.

Ez a mozgékonyága szánalmas-furcsán ütött el ruházata és arcza jellegétől; mellette a most már zavartalanul viselkedő vörös a maga nemében szinte méltóságteljesnek tetszett.

A kapus benyitott s bejelentette az indulásra készen álló vonatot. Mintha darázs csipte volna meg a két alakot, úgy ugrottak föl és mintha valami rettenetes veszedelem elől kellene menekülniök, vad sietséggel, nyakra-főre rohantak kifelé, egymásnak minduntalan akadékoskodva, egymást lökdösve s az ajtót végül nagy csattanással csapva be maguk mögött.

Mikor kevéssel utóbb végigsétáltam a vonat men-

tén, hogy helyet keressek magamnak, megint megpillantottam őket: ott szorongtak vállat vállhoz vetve az egyik szakasz ajtajának nyitott ablakában. Az ajtót elreteszelték volt s nyilván azért szorongtak úgy, hogy azt a látszatot keltsék, mintha fülkájuk zsufolettá telt volna már. Amint megálltam és bepillantani igyekeztem, élénken ismételték, hogy már egyetlen hely sem szabad, miközben a fekete valósággal úgy fészkelődött, mintha agyonszoritanák. Én azonban nyugodtan kinyitottam az ajtót, amiben egyébként nem is igyekeztek megakadályozni, láttam, hogy a fülke mögöttük egészen üres, beszálltam s elfoglaltam az egyik sarokülést. Amint csodálkozást mimelve fordultam vissza feléjük, a fekete minden zavar nélkül barátságosan biccentett és most már mintha velem egyetértően csinálnák, folytatták a szorongatósi komédiát. Sikerült is távortartaniok az utasokat s mikor a vonat elindult, megkönnyebbült szívvvel helyezkedtek el. Csak most vettek aztán jobban szemügyre: a vörös félénk, rosszaló nézéssel mustrált, a fekete pedig megint mesterkelt mosolygását gyakorolta. Látszott, hogy nem idegenkednék beszédbe elegyedni velem, köszörülgette a torkát, fel-felhuzta a vállát, bólogatott, ám a vörös leintette s ő hallgatott.

Majd, akárcsak jelszóra, egyik is, másik is kis üveget vett elő, kezükre vizet öntöttek belőle, sebtiben megtörölgették kezüket a ruhájukban s imát kezdtek mormolni. A vörös tölem elfordulva a sarokba állt, mindkét kezével belekapaszkodott a podgyászhaló vasrudjába s halkán imádkozva, úgy látszott, egészen magába mélyed s átszellemül. Felső teste kimért ritmikus hajlongással vonaglott előre s vissza s időnkint bánatos sóhajtás szakadt föl a melle mélységéből, mint valami nagybetegnek a nyögése. A fekete azonban apró lépkekkel tipegett ide-oda, mormolását hadaró énekléssé fokozta, miközben meg-megállt és égnék forgatta szemét. Ha olykor rám pillantott, nagy tehénszemű erőszakoltan szigorú s egyszersmind agyafurt kifejezéssel meredt rám, mintha azt akarná mondani: bármennyire kellemtelen és furcsa is lehet neked mindez, még sem tehetek róla. Először is nem szabad engem megakadályoznod benne; másodsor pedig már csak ilyen a szokásunk és ezt nemcsak hogy nem kell szégyenlenünk, de sőt...

Fülledt nyári est volt. Nappal tikkasztó hőség perzsel és a vasuti kocsinak a nap tüztől izzó teteje kőszénfüsttel elegend szagu forróságot árasztott, amelyet persze a nyitott ablakon időnkint becsapódó por legkevésbé sem enyhített.

Imádkozván, a vörös megoldotta hosszú, meglehetősen zsirosfényű kabátjának övét, kényelmesen levetette a kabátot és gondosan összehajtogatta; aztán nehéz kalapját a hálóba tette, kis fekete sapkáját levette a feje bubjáról s piroskoczkás nagy kendővel törölgette simára nyírott izzadó koponyáját, majd újra föltette sapkáját és nagyot sóhajtott.

— Hőség! — mondta elnyújtva a szót és hosszan sístereggetve a középső hangzót, mintha ebben is enyhülést találta.

A fekete rábiccentett buzgón és szemöldökét rendkívül magasra vonva föl, megerősítette az elhangzott véleményét:

— Cseppet sem tréfa ez a hőség!

Felém pislantott, mintha az én véleményemet is óhajtaná. Aztán ő is levetette a kabátját s nagyszörnyűködőn ingatva fejét, ismételte:

— Bizony cseppet sem tréfa ez a hőség!

Kérdősen tétovázó nézéssel megint rám sandítottak, mintha attól tartanának, hogy nekivetkőzésük ellen tiltakozni fogok. De mivel nem tettem, sőt magam

is megjegyeztem, hogy bizony meleg van, a vörös — mintha csak erre várt volna — egész hosszában elnyújtózott a padon, összehajtott kabátját a feje alá tette s a fekete is a közös padunkon meglehetősen feszélyezetlenül helyezkedett fekvő kényelembe. Hogy több helye legyen, kissé beljebb huzódtam a sarokba, amit alázatos mosolygással s érthetetlen mormolással sietett megköszönni. Most, hogy a kerek kalap már nem volt a fején és hogy divatos felöltőjét és kabátját is levegette, hegyesre nyírott szakállu, kikent-kifent feje a tisztátalan, lompos alsóruha fölött még szánalmasabban s álczaszerűbben hatott, mint előbb.

Kis ideig szótlanul feküdtek s csak olykor sóhajtottak egyet.

Félig hunyt szemmel ültem a sarokban s a fekete végre fejének egy mozdulatával felém intve, mivel bizonyosra vette, hogy alszom, éneklő hangon jegyezte meg:

— Különös uriember. Nem is káromkodott.

— Hát hiszen, — vélekedett a vörös — ha úgy ránéz az ember, igazán urnak is látszik. De mit tudhassuk? Sok mindenféle utitárs akad.

Narancsot vett ki a zsebéből, gondosan meghámozta, rövid áldást suttogott és enni kezdett.

— Igazán üdítő egy gyümölcs — mondta — és még csak nem is drága.

A fekete, miközben tekintete mohón lobogott végig a nedvdus gyümölcsön, valóságos lelkesedéssel erősítette:

— Valóban, szinte megváltás ilyen nagy hőségben!

A vörös az ujjával lefejtett pár karéjt s átnyújtotta:

— Legyen magának is...

— Ezer köszönet, ezer köszönet! Igazán nagyszerű! No és? — kérdezte aztán, mintha valami megszakított beszélgetést kívánna folytatni. — Sokáig volt hát odafönn Bécsben?

— Nem sokáig.

— Csinos városka?! Mi?

Mekegő nevetéssel kísérte ezt a lelkes hangú kérdését. A vörös azonban higgadtan felelt:

— Hát hiszen nagy város. Szép város. De mi van abban?! Hál' istennek husz éve utazom már évről-évre Bécsbe. Eh!...

Legyintett a kezével, mintha azt jelezné, hogy ott új és megnézni való dolgot ő már ugyan mit sem talál.

— Mégis, mégis, — vélekedett a fekete — mondhatja-e, hogy maga ott mindenfelé ismerős? Hiszen ha egész éven át, éjjel-nappal mindig járná is azt a nagy várost, egészen még sem járhatná be! Mi?

— Hát ugyan minek járnám be egészen? Van az embernek más dolga is.

— És színházban is volt ott maga?

— Színházban? Voltam. Színházban is voltam. Kaptam bilétát egy gyárostól egyszer és akkor elmentem.

— Szép volt?

— A színház szép volt, de aztán... Mi az a szép? Hogy felnőtt emberek odaállnak és bolondoznak és másokat is bolonddá tesznek? Ostobaság! Csak arra jó, hogy a népeknek a zsebéből kicsalják a pénzt! Már bizony csak bolond az maga is, aki ilyenekben hinni tud.

— No, no, hogyan beszélhet maga így?! Hiszen a császár, maga a császár is milliókat áldoz a színházra! És a színészeket, — hát van arról fogalmá magának! — s a színészeket valósággal arannyal mérik föl ott!

— Jó, jó! A császár bizonyára legjobban tudja, mit csináljon a pénzével!

— És talán mégis csak van abban valami, — hiszen csak tudom talán — valami bölcsesség!

— Lehet. De nem nekünk való.

— Várjon csak, mindjárt megmagyarázom én azt magának...

— Megmagyarázza nekem? Hát olyan talán a foglalkozása, hogy effélékre is adhatja a fejét.

— Miért ne? Az ember mindenfélehez érthet.

— Ugyan hagyja el! Miféle ember maga? Látom, hogy magamagából is maskarát csinált. De meg tisztességes emberek fiának is látszik és a beszéde különben egészen ildomos... Igazán érthetetlen ez...

A fekete csak ingatta a fejét és mekegve mondta:

— Mit tudhassa azt maga, hogy én miféle ember vagyok?! Hátha valami jeles ember vagyok, vagy hátha valami szerezse ért.

— Ugyan, ugyan! Nem röstelli az ilyen hazug beszédeket? Kit akar megröhögtetni? Azt hiszi, hogy szép így fésültetnie a haját, mint valami keresztény? És a szakállát ilyené nyíratnia, ami pedig határozottan tilalmas!... Ugy látszik, rossz utra tévedt maga ott abban a városban.

A fekete lehorgasztotta fejét és siralmasan mondta:

— Hja! Sok mindenféle rá kell fanyalodnia az embernek, hogy megkereshesse a kenyerét...

Engem a hőség és fáradtságom lassan-lassan elaltatott, csakhamar mit sem hallottam már. Nem tudom, mily soká aludtam. Bizonyára a hűs éji szél ébresztett föl, amely frissen és frissitően hatolt be az ablakon. Amint fölébredtem, a kocszi lámpájának amugy is gyöngye fénye azon a tarka kendőn keresztül, amelylyel körülaggattak, még gyérebbe világította meg a fülkét, de mindjárt észrevettem, hogy utitársaim még mindig úgy fekszenek a helyükön, mint feküdtek és hallottam éneklő hangját a feketének, aki nagyfőntoskodón beszélt:

— A sógorom csak nem hagyott békén és az asszony, hiszen tudja, milyenek az asszonyok, napjában tizszer is elátkozta magát és elátkozott engem. Mit ülsz itt mindig, kiabált rám, mért nem mozdulsz? Hát apámnak még a fejét is leegyük? Hiszen már neki sincs mit ennie! Három éve tart, az csak elég? Hát mi vagy te? Agyagból gyurt bálvány? Hogy nem látsz utána valaminek, mint a többi emberek? Aki keres, talál... Ilyenfélékkel rágtá a fületem. Azt se tudtam már, hova meneküljek a kiabálása elől. Ha az anyámhoz mentem, ugyanaz a nóta. — Mozdulj már! — mondta az is. És Chane és Peszje, a hugaim ott ültek és gondörítették a hajukat és daloltak és dühösítettek. — Korán reggel hát fogtam magamat, kiálltam a piacra és vártam. De hiszen tudhatja, hogy van az. A piac lutri: az ember nyerhet, az ember veszthet. Ad, vesz, ad, vesz; az a pár forint forog, néha van pár hatos haszna rajta, néha semmi sincs. A parasztokkal nehezen boldogul az ember és vannak okosabbak is, akik már régebben és jobban tudják a dürgést. Én, egészen új ember hogyan is tudtam volna minden chammal egy-egy krajczárért veszekedni?! — Adjátok ide nekem azt a rongyos hatszáz pengőt — mondok a sógoromnak — és leszek olyan jó kereskedő én is, mint akárki más. — De ő aszondja: micsoda kereskedő leszel te? Hiszen a szemedet is kilopják! — És nem adja ide a pénzt. Napról-napra perpatvar, orditózás. — Egyszer aztán, éppen ünnep estjén, már gyertyagyújtás után, — úgy emlékszem rá, mintha csak tegnap lett volna — jön a vastag Joel. — Örülj, — mondja — volna számodra valamim, de csitt, közöttünk maradjon a dolog — való-

ságos aranybánya ám! — Joel! — mondok én — drága jó barátom, te megmented az életemet! Mert így már nem bírom tovább! Hiszen megnyuznak már elevenen! — És ő aszondja: Csak nyugodtan! Hadd mondok el az ügyet. Az új kaszárnya ott a várhegyi uton, hiszen tudod, négy éve építik már, nemsokára készen áll. Egész ezred honvédség jön bele! — Nú, — mondok én — mi közöm nekem ahhoz? Talán valami szállító vagyok én? — Bár volnál szállító, — mondja ő — akkor nem fájna a fejünk, sem a tied, sem az enyém és én a handléboltomat örök időkre beállíthatnám a zsinagógába! De Istennek semmi sem lehetetlen. Neked csak az első lépést kell megtenned. Ide hallgass! — Szóval, hogy béreljem ki a kantint. — Tudja maga, hogy mit jelent az, kibérelni egy kantint? — Kantint? Hát igen, jó üzlet, annak aki ért hozzá.

— Én akkor még azt sem tudtam, hogy mi az egy kantin. Oh csak sohse is kellett volna megtudnom! A menyegzőmíg én mindig csak az imaházban ültem és tanultam... De figyeljen csak!... A sógorom, ahogy szól nekik, nagyot néz és aszondja: Mit akar maga egy kantinnal, Joel? Olyan könnyen megy az talán? Hiszen először is koncesszió kell! De még micsoda koncesszió! Nem ám akármilyen! Még talán Krakóba is el kell menni érte. Aztán meg külön is le kell tenni még valami pénzt, — kafciót — ki tudja, hány száz pengőt! Harmadszor: licitáció lesz, és akárki is még többet kínálhat. — De Joel csak ott áll és nevet. — Hát én, — mondja — hát én nem leszek ott? Ha én enni akarok, talán mástól kérek fogat? Maga akar kioktatni engem? Hát hogyha a kantin új is, talán a koncesszióknak is ujnak kell lennie? Azoknak a katonáknak, akik oda jönnek, talán szintén új torkot kell szerezniök, hogy az új kantinban ihassanak? — És így tréfa ide, tréfa oda, csak kisüti Joel, hogy az őrmestertől majd olcsó pénzen megkaphatjuk a régi koncessziót. Az őrmester majd eligazít mindent. — Nekem pedig — mondja Joel — mindössze ötven forintot fizetsz majd, barátocskám, és olyan üzleted lesz, hogy mindenki irigyelni fog! Ugy éljek én! — Az asszony csak ott áll mellettem és csak úgy reszket. Ő tudja, még a garas is mennyit ér! — Isten az égben! — kiált — szentséges Isten, csak már látnám azt a kantint! Szívesen mosok, főzök, surolok, szívesen dolgozok úgy, hogy még a körmöm is leszakad, csak már lássam, hogy van belőle valami.

— No és kibérelték a kantint?

— Kibérelték. Mit mondjak magának! A dolog nem ment olyan könnyen. Alighogy kinyitottuk a szájunkat, már tizen is voltak ott, akik szintén törték magukat érte. Az őrmester csüört-csavart. És Joel? Hova lett Joel? Elvitte az ötven forintját és többé nem láttuk. Vért izzadtam én akkor, vért izzadtam! És szaladt a sógor és szaladt az asszony és szaladtam én, — már belesántultam a sok szaladgálásba. Pedig a dolog nem is volt kedvemre való. Hiszen igaz, csak honvédség, — de hát katona: katona! Az ember csak egy szót szóljon, már ráordítanak. Az embernek az élete sem biztos. A katonaságtól mindig borsózdott a hátam. Emlékszem még, mikor sor alá kerültem, ahányszor csak sorozásra kellett jelentkezniem, úgy vittek oda, olyan gyöngye voltam. És az anyám odakünn várt és ájulásból-ájulásba szédült, míg csak megint ki nem jöttem és látta, hogy még eleven vagyok. — De hát mit csináljon az ember? — A feleségem kiszedte volna a szememet, ha csak egy szót is mertem volna szólni a kantinbérlés ellen. Amikor végre minden rendben volt már és csak be kellett hurczolnodnunk, aszond-

ják nekem, hogy el kell mennem a főhadnagyhoz bemutatkoznom neki. Mit mondjak magának? A kezem és a lábam reszketett. Bemegyek hozzá, meghajtom magamat előtte, már ahogyan illik. — Te vagy a bérlő? — kiált ő rám. — Igenis, szolgálatára, főhadnagy ur! — mondok én. — Mi a neved? — Megmondok neki a nevemet. — Vezettél már kantint? — kérdezi. És ahogy ijedtemben nem tudok azonnal felelni, aszondja: Lépj hát közelebb, ne gondold, hogy fölfallak. Hallgasd meg a törvényt, a szabályokat és aztán ird alá. — És elővesz valami papírost és rákezdi: Ra-ta-ta, ra-ta-ta, — ra-ta-ta! Egy szót sem értettem! — Nesze, — mondja szigorú hangon — vidd haza és tanuld meg szórul-szóra! Aztán pedig rend legyen. Minden héten vizsgálatot tartok. És ha a legcsekélyebb hiba fordulna is elő, rögtön kirepülsz! Megértetted? És akkor persze minden befektetésed is oda! — Nekem elsötétült minden a szemem előtt. Elkezdtem kérni: Főhadnagy ur, legyen kegyelmes hozzám! — Ekkor nagyon kaczag és nekem is vig arcot kell vágnom, ahogy most már egészen barátságosan néz rám. — Nú, Izsák, — mondja — micsoda gázságot követtél már el, hogy mindjárt pityergésen kezded? — Én? — mondok — én semmit sem követtem el. Mit követtem volna el én, főhadnagy ur? En csak egy szegény zsidó vagyok és csak úgy elszorult a szívem. — És megköszönöm a jóságát és meghajtom magamat megint és megyek haza.

(Folytatása következik.)

Saison.

És mégis mozog...

— okt. 7.

Nemcsak a föld, ahogy Galilei mondta, hanem az a furcsa nagyváros is, amelyben élünk, vegetálunk, születünk, házasodunk, meghalunk. A változását csak nagy időközökben vesszük észre mi, akik benne lakunk. Leginkább a nagy vakációk idején, amikor néhány hétre vagy hónapra bucsut mondunk Budapestnek, házbéruszorájának, élelmiszerhamisítóinak, járványainak.

A változás rendszerint nem nagy és bátran aljas hízolgőnek kell mondanunk azt, aki Budapest amerikaiás fejlődéséről beszél. Rendszerint egy új, fényes berendezésű kávéház, ritkábban egy új vagy átalakított épület az, ami néhány heti távollét után szemet szur. Kis lépések ezek, de elvégre mégis előrevisznek.

Most, hogy néhány hétre elszokott a szemem a város képétől, hogy nem láttam koczkaköveit, az izléstelenségnek, maradiságnak és szükkeblüségnek ezeket az olcsó sakkta-blait, nem láttam házait, amelyeknek nem az alacsonyosságuk a főhibájuk (a londoni házak sem magasak), hanem stiltelen egyhangosságuk és makacs ragaszkodásuk az olcsó, praktikus falfestéshez, rendszerint a legsivárabb, exkrementumszerű sárgához; — mondok, hogy mialatt ezeket a megszokott impressziókat új tájak, új városok képei váltották fel szememben, a látásom felfrissült és most hálásan veszem észre, hogy elég volt néhány hét is, hogy Budapest előnyösen változzék.

Amikor az Andrássy-ut villamos ivlámpái között mentem el, valami futó boldogság fogott el. Az a bol-

dogság, amit Budapesten a legkritikábban érez az ember, a közboldogság és közboldogulás érzése, ami Athén polgárait olyan nagyra nevelte.

Ez az ország mindig politikai és egyéb barbár villongások országa volt, csak nagy csapások és borzasztó veszedelmek tudták az embereket ideig-óráig egyesíteni. Most is úgy vagyunk, hogy nem annyira Budapest dicséretiben, hanem szidásában, kritizálásában, lenézésében vagyunk testvérek.

De már ez a kritikai és csipkelődő szellem is valami. Elégedetlenségre mutat, amiből minden javulás származik. Azt mutatja, hogy az emberek kezdenek már együtt érezni, szeretnének valami nagyszerűt produkálni együttesen, csak még igazi vezetők nincsenek, akik ezt a közhangulatot helyesen irányítanák.

Nagy elégtétel már az is, hogy van Magyarországon egy pont, amely körül kifejezsedhetnek valami. Az ország parlagon heverő erői ide igyekeznek és az a szellemi töke, amely évtizedeken, sőt évszázadokon át kiaknázatlanul hevert, Budapesten már kezd forgalomba jutni, veretet és értéket kapni.

Ám ez a kilátás nem valami tulságosan vérmes. Itt van példának okáért a villamos világítás. Budapesttől ma már nemcsak nyugatra, hanem keletre is talál az ember egészen kis városokat, amelyek villamossággal fényesek. Magában az országban is egy csomó város van, amely ezen a téren jóval megelőzte a fővárost.

A villamos világítás ma már nem a haladás jele. Az, hogy Budapesten csak most kezdik bevezetni és egyelőre csak két főútvonalán ragyognak az ivlámpák magánosok jóvoltából, annyira jellemző a mi fővárosunk viszonyaira, hogy ezt nem is kell tovább magyarázni. Már mint kezdő, serkedző ujságíró irtam az ázsiai sötétség ellen, amelyben a klikkek uralma tartja Budapestet és maholnap kihull a hajam anélkül, hogy fővárosunk hozzája méltó fényben ragyogna.

Még mindig ki akarnak uzsorázni bennünket azok, akik vezetnek, akik a város dolgait intézik. De a sűrű házbojkottok már mutatják, hogy az elnyomás, kiuzsorázás soká nem tarthat, az emberek már összefognak elnyomóik ellen és talán véres utcai zavargással fogják kikényszeríteni a modern, világvárosi Budapestet.

Egyelőre igazán csak ötletszerűen vagy a végső szükségből változik, fejlődik valami. Ez is oly kevés, hogy egészen apró dolgok is feltűnnek, mint például a villamos vasut kocsijainak megszámozása.

Vagy ki nem vette észre, hogy a forgalmasabb utcákon szálas, válogatott rendőrlégényekkel találkozik az ember. Ez is kicsiség, de jól esik a szemnek. A mokány kis kun Mihaszna Andrások helyett, akik oly szájalmasan festettek plundrás, olcsó ruháikban, végképp derék, megtermett, ápoltság, borotvált rendőroket szeretnénk látni. London utcáinak előkelő képéhez hozzátartozik a daliás rendőr is.

A minap éjjel a legnagyobb meglepetésemre a köruton vizsugarat láttam, amelylyel eddig — legalább a kroki-írók tanúsága szerint — csak nappal öntözték

le a hölgyek kényes ruháit. Mosták éjjel az utcát. Tessék elhinni, hogy igazat mondok. Mosták. Nem tudom, kinek lehet köszönni ezt az intézkedést, de annyi bizonyos, hogy Budapestre már ráfér egy kis tisztogatás.

A városnak egyik átka, hogy a határában nagy területen nincs megkötve a homok, egy-egy erősebb szél egész porfelhőket sodor a városba és minden tisztogatás ellenére is, néhány óra alatt Augiász istállójává változtatja Budapestet. A hepehupás koczkaköveken szuttyogó sár, ez már annyira hozzátartozott a főváros-hoz, hogy el se tudtuk képzelni nélküle.

Valamelyest tehát, egy-egy csigalépést a városi hatóság is halad. De Budapest igazi jövője mégis polgárainak a kezébe van letéve. Ma még ők csak a naiv buzgalomnál és kómikus utánzásnál tartanak, amire egy igen jellemző példám van.

Nyugati városokban ma már általános szokás, hogy éjjel a kirakatokat kivilágítják, ha különben zárva is van a bolt. Néhány kereskedő nyilván bécsi utjából elhozta ezt a szokást hozzánk is. Lépten-nyomon találkozik az ember Budapesten is kirakatokkal, amelyek egész éjjel nyitva vannak. Idáig rendben van a dolog.

Csakhogy ezek a kirakatok az én megfigyelésem szerint évek hosszú során át nem változnak. Mindig ugyanazokat a porlepte, napkiszivta árukat látja az ember, piszkos gallérok, izléstelenül gruppirozott holmik. Az ember szeme lassankint megszokja, megunja az ilyen kirakatot és feléje sem néz, lassankint már észre sem veszi, hiába világít be vakítóan az éjszakába. Szóval a világítás egészen hiábavaló, kidobott pénz, mert a reklám célját már nem szolgálja.

És miért van ez? Mert a kereskedő csak kirucczant külföldre, látta a kivilágított kirakatot, utánozta, de azt nem tudta, hogy az ilyen kirakatokat, mivel feltűnőek, válogatott izléssel kell rendezni és gyakran változtatni. Ez az üzletnek a toalettje. Aki ritkán változtatja a ruháját, izléstelenül öltözik és még kiáll a fényes lámpa alá, hogyan bizzanak abban a vevők?

Ilyen naiv, jóhiszemű buzgalmat gyakran talál az ember Budapesten. Nem kell ezt kicsinyelni, nagyon lenézni, mert csak tévedéseken át lehet a célhoz jutni. Sok dologban, ami a kényelmet illeti, a fővárosi közönség már kivivott olyan dolgokat, amiket az ember a külföldön sajnosan nélkülöz.

Jó kávéházat, jó borbélyt a budapesti ember például kerek e világon csak Budapesten talál. És a külföldi utjáról hazatérő magyar gyakran érzi, hogy bizonyos ázsiai kényelmességek és kellemetességek, amelyek a mi fővárosunkban modern irányban fejlődtek, a külföldön teljesen ismeretlenek és megnehezítik odakinn a magyar ember fizikai boldogulását.

Budapesten megvan már az okos, hatalmas fejlődésnek egészséges alapja. Csak az emberekből hiányzik még az a »je ne sais quoi«, az a fölény vagy micsoda, hogy Budapestet a maga ázsiai kényelmével és európai berendezkedésével egy meglepően originális, hatalmas világvárossá fejleszszék.

Reveur.

INNEN-ONNAN.

= **A feministák pecsenyéje.** Ankétet tartottak a huszdrágaság dolgában. Ők. A feministák. Híszten idáig jól van. Asszony gondja a konyha dolga. A kremsi husháborut is asszonyok kezdték; a berlinit is. Azt mondták ezek a derék dámák, — kik nem voltak sem feministák, sem suffragettek, csak gondos és erélyes fehérszemélyek — azt mondták: »A bajnak a közgazdasági oldalával a férfaink fognak elbánni; mi, a magunk részéről, ügyeskedjünk a konyhán; először jöjjön a mézárósbojkott; a férjeink majd csak elének pár hétig, sült halon, paprikás csibén, meg nyulgerinczen, a gyerek és asszony-nép pedig szilvágombócson, palacsintán és gyümölcsös rizsen; és azután is különös éberséggel őrködünk majd a piaci kosár és sütőtepsi fölött, mert hisz nemcsak a mézárósok uzsoraláza a mozgatója ennek a mizériának, de az asszony nembánomsága és a cseléd rosszhiszeműsége is nagyokat lódit rajta; a sok pazarlás, oktalanság, hibás beosztás persze hogy kétszeresre fokozza a fogyasztást és a nagy kereslet duplára szökteti föl az árat. A józan és dolgos német asszony ezt a végét fogja meg a bajnak. De Budapest feministái? Ők a nagy drágaság emésztő lávaomlásából is a maguk választójogát próbálják kikovácsolni; erre az ingoványra is a maguk kooperatív háztartását akarják fölépíteni, a kooperatív háztartást, mely lehet akármily praktikus és kényelmes melegágya a modern dámák konyhaiszonyának, mégis csak hóhéra annak a drága, kedves és meleg valaminek, amit mifelénk úgy hívnak: otthon; kegyetlen beolvasztása a család egyéni arczatának a falanszter szürke tömkelegébe... A budapesti feministák drágaság-széruma az ankét, memorandum, fityfene, hühó, — és amig szavalnak, jegyzőkönyveznek, átírnak és tudakoskodnak, az alatt otthon a szakácsnéjük becsapja őket a drága pecsenyével, először, mikor kevesebbet vásárol, mint nekik bemand, másodsor, mikor még többre hazudja az árat, harmadsor, mikor a bakája vacsorarészét kivámolja belőle, és negyedszer, amikor lefaragja róla azt a felét, amelyik a lábashoz pörköldött a »Háztartási munkásnők lapja« egy tüzes vezércikkének olvasása közben...

■ **Életbölcse ség.** Strindberg cikket irt a nevelésről és az ifjuság bajaiért az ifjuságot okolja. Ha a fiatal emberek élet-
elvíl fogadnák el az öregek tapasztalatait és nem várnák meg, hogy azokat saját maguk szerezzék meg, az emberiség sorsa egyszeribe jobbra fordulna: ezt mondja Strindberg. A tanács jó, de a követése elvenné az élet zamatját és megczáfolná minden fejlődés törvényszerűen közös jelenségét. Ez abban nyilvánul, hogy minden szervezet maga is végigjárja a fejlődés egész utját, ha jelentékenyen rövidebb idő alatt is, a kezdetek kezdetétől a jelen stádiumig. Az ember teste születésében átéli mindam az állapotokat, amelyeken évmilliók alatt keresztülment, míg az egysejtű ember lett. Az embryón például, fejlődésének bizonyos időszakában kopolyuk jelentkeznek, emlékezésül ama korra, amikor még a halban rejtőzött az ember. Így az emberi szellem is. Nem elégséges, hogy évezredek tévedései után Newton megtalálta a nehézkedés törvényét, nem elégséges, hogy e törvényt megtanulta dédapám meg az apám, magamnak is meg kell tanulnom, ha tudni akarom. Nem elég, hogy őseim keservés küzdéssel küzdöttek az élet csodáinak megértéséért, magamnak is végig kell küzdeni minde küzdelmeket, ha a magam életét akarom élni. Ha az öregek tapasztalataiból valaki megszerkeszteni az életbölcse ség törvénykönyvét, ki mondaná meg, mit, hol és hogyan kell alkalmazni? és hány szabály akadna benne, amely fönmaradt, noha az élet-körülmények, amelyek alapján leszürödött, már megszűntek. A morál könyve például ily szabályok gyűjteménye. Az öregek tapasztalatai alkalmazhatatlanok a mi életünkre, ha pedig

alkalmazhatók volnának, nem volna érdemes élni. Elveszne az életből minden titokzatosság, a jövő minden sejtelve, mindent tudnánk előre, és nem volna életünkben semmi, amire így szólhatnánk: ez a miénk. Az ősök életének ismétlődései lennének. Az ember tudata, így mondták régi és túlhaladott filozófusok, kezdetben fehér lap. És szépsége épp ebben van. Ha az öregek tapasztalatai irányítanák életünket, e fehér lapot rendez, olvasható, nyugodt írás töltene be. De mert nincs így, kusza, izgatott írás kerül rá, reszkető vonalak, energikus és sötét, bár hasztalan törlések, keresgélő javítások, befejezetlen mondatok, felelet-telen kérdések, lázas, küzdelmes kézirat. Mégis: az előbbi szépirási gyakorlat, minták másolása lenne csak, ez pedig új, eredeti és egyéni alkotás, küzdelmes keresgélés, abbanhagyás, új belekezdés, vér és izzadság, jajszó és kaczagás: élet.

= **Forradalom Sárísápon.** A sárísápi tanító a minapában egy szép őszi estén orosz czárnak, vagy spanyol uralkodónak hihette magát, mert bombákkal rázta meg háza falát a nép. A dinamitot a bányából lopták, a hozzávaló lázadási mámort a pálinkáskulacsból. A sárísápi tanítónak az volt a vétke, hogy ragaszkodott a törvény betűjéhez és nem nézte el a kedves falusi szokást, hogy a nyolcz évet meghaladt gyerek csak akkor kezd iskolába járni, ha a föld népe megkezdte már a téli téltenséget, és csak addig jár, míg az első márcziusi verő melegére előbuvik tojásbélyegéből a zsenge libácska. A szegény ember gyereke akkor már nem arra való, hogy ábécét sillabizáljon és ákombákom firkával krétázza tele a tiszta táblát; a szegény ember gyereket akkor már a komótos iskolapadból előczibálja az élet. Pásztorkodni a zsendülő réten, napszámba járni holmi apró dologra, gazgyomlálás, szőlőkötözés, megymásra, vinni apja után a tarisznyát, a magvető zsákot, vagy ügyelni otthon a csecsszopó és járni kezdő kis testvérekre, — kell már akkor a gyerek otthon. A sárísápi tanító pedig azt vélte, hogy az »ur ir, nina ri« és a fél Miatyánk hibátlan elmondása még nem elég egy életre való tudománynak. Árulkodott. Följelengette a gyereklélekcsonkító parasztszülőket, akiket aztán birságpénzeket hajtott be az előljáróság. Ezért röpjött be a dinamit a sárísápi tanító lakba. Aminek az a pedagógiai tanulsága, amit ki kellene függeszteni a képzőiskolák falán, hogy a magyar néptanítónak készülő romantikus ifjak megszívlelhessék, hogy aki a régi jó falusi mesterek példájára behunyja szemét az efféle sáfárkodás előtt, annak kijár a disznótoros kóstoló, a mártónnap lud, az újévi malacz és a friss must, de aki sokat piszkálgatja az ősmagyar kulturátlanságot, annak dinamittal szózzák a vacsoráját...

♣ **Mariska kalapja.** Ha babonások lennének, ezt kiáltanók az ország fölébe: mire való most már ez a Haverda-tárgyalás, minek kísérik még mindig figyelemmel? Hát nem látjátok, hogy a pert eldöntötték már az első napon, s ami ezután történik, az már csak bizonyítékkeresés egy előre meghozott ítélethez. S aki babonás mivoltában ilyeneket beszélne, nem is mondana örültségeket. Babona vagy nem babona, annyi bizonyos, hogy vannak események, amelyek a legtudományosabb alapra fektetett élet és világnézetet megbillentik, ha csak egy pillanatra is. És mi, pogány materialisták és hitvány pozitivisták megszedültünk egy arasznyi időre attól a bírósági jelenettől, amely Haverda Mariska fejéről letétette a tollas-virágos kalapot. Ha ezt a jelenetet a bácskai tárgyaláson láttuk volna, diszkrét emberek módjára illedelmesen kíséltünk volna a tárgyalóteremből, mert a Bácskában megesezt már olyasmi, hogy egy-egy ügyész vagy vizsgálóbíró levetkőztette a vádlottnőt. A vetkőztetést a kalapnál szokás kezdeni, s ha egy bácskai ügyész levéteti a nő fejéről a kalapot, egész bizonyos, hogy nem

éri be ennyivel. Most azonban Budapesten vagyunk. S ha itt a bíró levéteti a vádlottnő fejéről a diszt, ez rossz ómen. Ez a bíró nem a meztelen nőt, de a meztelen igazságot akarja. Ebből pedig baj lesz. Mert az a fej nagyon inog, amelyikről ily könnyűszerrel leütik a kalapot.

• * *

— **Eleven mozi.** Az amerikai vén ezermester megint új ajándékkal köszönt be az emberiség gyermekszobájába. Ahogy valaha játékbábuink piros viaszajakán fölcsendítette az emberi hangok muzsikáját, a sirás panaszait, a kacagás örömét és a szó varázslatát, úgy büvöli most a hangosságig elevenné az ujkori élet nagy képeskönyvét, a mozit. Kezdetben vala a vetített kép egy holt árnyék, mely néma kísértet gyanánt suhant tova a panoráma vásznán; és aztán jött tagjaiba a mozgás, aztán a szín és most megszületett a hangja. Vége a mozibeli csöndnek, melybe eddig csak szolgálók vihogtak, suszterinasok elmékedtek, gépek nyekeregtek és filmek zizegtek bele; nem kell többé előadó, magyarázó, sem conférencier a bioszkóp-tudományhoz, tragédiához, bohózatokhoz, mert beszél majd maga a kép. Valóságos hangon fog hörögni Draga királyné, ordítani a rikkancs, dikciózni a német császár, szitkozódni a kofa és prédikálni a pap; lakodalmi zene, sirhantok kopogása és csatamének dobaja kíséri végig a »Falusi menyegző«, »Vitalis temetése« és a »Waterlooi ütközet« jelenéseit. A mozi lesz a legcsodálatosabb és legmámorítóbb komédia; sürgő-forgó szellemek, beszélő árnyak czirkusza; beteljesült álomláz, életté vált mese... És a vén ezermester igazán megérdemli a fanatikus néphódolatot, amelynek egyik legkedvesebb dokumentuma volt, amikor pár év előtt egyik előkelő laptársunk azt a kérdést körözte asszony-publikumában, hogy ki a világ legnagyobb öt férfinembere, a legtöbb asszony- és lány-elme ilyenformán vallott: Jézus Krisztus, Mózes, Kossuth Lajos, Casanova Jakab és Edison Tamás. Egy isten, egy próféta, egy nemzeti hős, egy szerelmi titán és ez a büvös varázsló, ki népek kulturáját és gyermeki örömeit élték egyképpen gazdagította csodateremtő képességével...

• * *

— **Szerelem az iskolában.** Az elmúlt hét eseményei között három iskolai botrány is szerepelt, amiből korántsem szabad arra következtetni, hogy a mai fiatalság rosszabb a réginél (rosszabb, ez azt teszi, hogy bátrabban és erősebben akarja az életet); az iskolai botrányok számának növekedése nem azon fordul meg, hogy rosszabb a diákság, hanem hogy több az iskola. Tessék csak elmenni egy felsőbb leányiskolába és azonnal nyilvánvaló lesz, hogy nem diák áll szemben tanárral, hanem férfi leánynyal. Két különböző nemű ember egymás iránt csak akkor indifferens, ha a teljes kielégítettség állapotában találkoznak. Ha nagyon éhes vagyok és egy csöndéletet ábrázoló képet látok, szinte reflexmozgásként nyulok az étel után; a képről beszélni csak akkor tudok, ha tárgya személyes szükségleteim szempontjából közömbös. Szerelmi kielégültségem állapotában a legszebb nő filológiai előadását is kizárólagosan tudományos érdeklődéssel fogom hallgatni. A középiskolák az uralkodó osztály iskolái, burzsoá szülők gyermekeiből tevődik ki a diákságuk, amelyet hipokrita burzsoá erkölcsben, ami a sexuális életet illeti, teljes tudatlanságban neveltek. E középiskolákban szerelmi életük hajnalhasadásán élő leányok gyűlnek össze, akik szerelmi szükségleteinek kielégítését tiltja a hatályos erkölcsi kódex. Életükben a tanár az első férfi, akivel találkoznak és elsősorban csak e szempontból van előttük jelentősége. A tanár szerelmi értékesége, amelyet, ha öntudatlanul is, de minden nő minden férfiról azonnal megérez, e szerelmi érték dönti el a tanítás sikerét. Ha a tanár jeles férfi, a leányok szinte versenyeznek érte, szépitik magukat az órái előtt, valósággal a tanárnak tanulnak, ha nem az, tantárgyának

jövője reménytelen. A tanár fogalmában különben is van valami felsőbbeség, mert valakit valamire megtanítani, ez magában foglalja azt, hogy a tanító többet tud (a tudás is érték), többet ér, mint a tanítványa. A különb egyén után való küzdelem pedig gyakori és mélyen indokolt jelenség. A sok, szerelmileg kielégítetlen fiatal nő, ha összekerül egy fiatal férfival, az bizonyosan elsősorban szerelmi szempontból s csak második sorban az algebra és geometria kölcsönös és egyértelmű összefüggéseinek, valamint az összefüggések szükséges és elegendő feltételeinek megismerése szempontjából fogja őket érdekelni. És semmi csodálatos nincs abban, ha a tanárból hamarosan a szerelem professzora válik.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— okt. 7.

Ghiberti gróf. Taps. Az első felvonásnak vége. A pár pillanatnyi szünet alatt, mely a tapstól a szerző megjelenéséig eltelik, megrajzolom magamban az író külsejét, olyanak, aminőnek a munkája után képzelem. Egy ötven-hatvan esztendőös bácsit várok, köpczöset, kappanhájasat, akinek homloka fényes a pomádétól, melylyel gyér fűrtjeit úgy rendezi el, hogy az egész koponyáját befördjék. Szóval, portrém egy jobbfejű nyárspolgárt ábrázol, arcán azzal a közepes intelligenciával, melylyel rendszerint azok bírnak, akik jobb társaságban mozognak s ott megtudják, hogy miről szokás legujabban beszélni, hogy az ember korszerűnek lássék. De mekkora csalódás! A függöny mögött megjelenik egy elég jól termett fiatalember. A fejét előrenyújtja, mint a nagy kutatók. Azt hiszem, ezt a mozdulatot a veneziai Giardino Publicóban levő Querini szoborról mintázta le. Még egy karakterisztikus vonása, hogy a felső ajkát oda-szorítja az alsóhoz. Mintha azt akarná elhítenni, hogy sok a mondanivalója s erőszakkal kell magát elnémitani, különben a sok mondanivaló úgy ömlene a szájából, mint a víz a megrepedt vízvezetéki csőből. Csalódás, rettentő csalódás. Farkas Pál hiába szorítja össze az ajkait, mert az első felvonásból megtudtuk, hogy nyitva felejtett szájjal se tud sokat mondani. Politikai frázisokat hallunk, amiket csak Bánffy Dezső vesz még komolyan. Szociológiai jelszavakat vágnak a fejünkhöz, amiket Gál Jenő, a Magyar Társadalomtudományi Társaság elnöke is régen megemésztett. Anti-feminista szölamokat pengetnek, amikre még Schwimmer Rozáli is szellemesen tudna ríposztolni. Közhelyek, laposra taposott közhelyek a dialógusban, közhelyek a cselekedetekben, mozdulatokban és apró trükkökben. Forradalmi levegőtől kellene izzani a színháznak s verejtékszagot érzünk: a három felvonás két óráat veszi igénybe s Farkas Pál már a második félóra végén nem tudja foglalkoztatni se a színészeket, se a közönséget. Verejtékezve ró jelenetet jelenetre, s az ember itt szánakozva gondol az egyiptomi rabszolgákra, akik korbácsütések alatt hordták össze a gulák köveit. Korbácscsal kényszeritenék Farkas Pált is a drámaírásra? Nem hiszszük. Önként verejtékeznek akkora kitarással, hogy az ember végül is rátéved a gondolatra: Milyen kár, hogy Farkas Pál nem élt háromezer évvel ezelőtt Egyiptomban! Ott téglahordással is fényesen megkereste volna kenyérét.

*
Beulemans kisasszony házassága. Darab a házasságközvetítők bosszantására. S mint ilyen, semmiben sem különbözik őseitől, melyek ugyanigy harcoltak a házasságközvetítő intézmény ellen, azzal a máguk szabta önkényes

sikerrel, melyet a szerelmesek diadala utján arattak az utolsó felvonásban. És este a legkegyetlenebb szülő — aki valaha páholyban ült — sem vonja meg rokonszenvét a derék fiataloktól, akik, apai és anyai szigorral daczolva, szeretik egymást mindhalálig, — még az ötödik felvonásig is — ahol aztán a leereszkedő függöny adja fejükre a boldogító áldást. Ez az örök mese, szép mese, kipiruló gyermekded arcoknak való történet, egyéb történés nélkül. Jó biedermannok szélesen nekiterpeszkednek a kedélyes vacsórának a lombos fák alá terített asztal körül. Frugális vacsora van, vagyis gyümölcs, retek és gyümölcs. Az ember nem rontja el a gyomrát, csak a kedélye élmeyeg egy kicsit az idillikus hangulattól. A mesén kívül szatira is van a darabban. Beulemansék nyárspolgárossága — mely nem nagyobb ugyan a Fonson és Wicheler (ezek a szerzők) nyárspolgárságánál, de a darab számára jobban ki van hegyezve — ennek a szatirának a célpontja. A korlátolt keblü és szükelemjü burzsoá többször volt már humor tárgya darabokban; maga Molière sem mulasztott el erről néhány kitünő darabot írni. Ennélfogva a belga darab, melyet a szenzáció centrifugális erővel röpitett a Vigszínházba, nem nyújt számunkra egyéb új szenzációt, mint magát az alapötletet, melynek lényege az, hogy Párisban az emberek egész másképp ejtik ki a francia szavakat, mint Brüsszelben. Tegyük fel, hogy Liptóban irodalmi tájszólással cseveg egy pesti fiatal ur, ennek kapcsán megannyi kacagató helyzet és jelenet és felvonás származnék két olyan író tollából, mint amilyen Fonson és Wicheler. Mihelyt kiheverjük a darabban ennek a szenzációnak az izgalmait, mihelyt eleget hallottuk a flamand tájszólást, mely a magyar fordításban természetesen nem hangozhatott másképp, mint így: »lőköm, kegyed nöm találta el szarva közt a tógyét«, csak az a hatás marad meg a nézők számára, melyet az ugynevezett »kedves és bájos« darabok szoktak gyakorolni. Az egyetlen, ami csakugyan kellemes a darabban, az alapfestés; a flamand kispolgári miliő derüs szinszerűsége. Ez a Vigszínház kitünő rendezésében és magában a pompás előadásban, melyben főrése Varsányi Irénnek, Vendreynek és Tihanyinak volt, sok humorral és kellő invenczióval jutott kifejezésre.

*

Karenin Anna. Tolsztoj igazságait nem lehet váratlanul, minden előzmény nélkül, egyszerűen végszóra elmondani. Ezek lassan érnek, köteteken keresztül, fejezeten át, mik előkészítik — rájuk az agyvelőt. Ebben a darabban pedig egyszerre elmond valaki egy ilyen tolsztoji ígét, mely minden előzmény nélkül, mint a köteléről leszakadt vasdarab, vágódik hozzánk. Öt perczzel előtte még fogalmunk sem volt róla, a regényben Karenin Anna évekig vergődik érette a szemünk láttára, a színpadon pedig hirtelen kivágják mint egy bonmot-t. Egy öltözet ruhából felöltöt csinált *Guiraud* ur, de a felöltöre kívül ráakasztotta a fehér czérnaszálakat, melyek azelőtt összetartották a ruhadarabokat, most azonban semmi értelmük és hivatásuk többé. *Guiraud* ur, drámaíró ur, ne kerteljünk. Ön nem azért dramatizálta széjjel ezt a regényt, hogy két óra alatt ugyanarra az erkölcsi magaslatra vigye az olvasót, ahová különben csak három kötet regény elolvasása, unalmas és sokszor megzavart napok és hetek árán juthat. Ön nem akart az emberiség idejével takarékoskodni. Ön nem akart népszerűsíteni. Ön csak a színpadi kellékeket látta meg, melyek a regény oldalain tétlenül nyugszanak és életre keltette őket. A gyorsvonatot, a lagunás szerenádöt, a lóversenyt és a féltékenységi jeleneteket. Azért a regényből a Magyar Színház nézői számára nem maradt meg csak egy pár fejezet, jobban mondva egypár fejezetnek a czime. A szereplők, — elsősorban a *Góth*-pár — minthogy a regényt így kihúzták a lábuk alól, a végzavakra vannak utalva, a felkiáltójelekre, melyek a mondatok végén vannak. Lassu,

komor oroszok helyett inkább viharos temperamentumu, forró francziák. És Karenin Annának, akinek az élete egy darab czéltalan és lázas orosz forradalom, egy lehetetlen vergődés: csak az egyhangu fájdalomossága maradt meg affektálva és érthetetlenül. Ezt a nőt két óra alatt sem lehet a halálba küldeni, az ő gyönyörű és érthető elpusztulásához több magyarázat és kevesebb zaj kell. Egy fehérprémes gyönyörű asszony fekszik este az orosz sineken: amikor Tolsztoj küldte oda, megértettük és sirtünk érte, de *Guiraud* üzleties durva kapzsi keze nem taszithatja a halálba Anna Kareninát.

Sz. L.

Művészet.

A Tölgyessy-kiállítás. Tölgyessy Arturt harminczöt év óta ismeri a magyar közönség. A festészetről való vélekedéssel az ő művészetéről való vélekedés is meg-megváltozott. Megállapodott véleményünk sohasem volt róla. Egy-egy képe nagyon tetszett, mert hiszen a domináló festői iránynak javanyilvánulása volt. Képei sohasem izgattak, csak kielégítettek. Hirt adtak messze forrongásokról. A messzeség mérsékelte a forrongás hevét, s a hiradás okosan nyugodt volt. A párisi izgalomról beszélt, de csak arról, amely Münchenen át leszűrődött. Majd közvetlen párisi benyomásokkal számolt be, de csak olyanokról, amelyek a közeputon bandukoló művészhez is eljutnak. A modernség a juste milieu-n is bátorságot keltett, s ez az okos, nyugodt bátorság idehaza szenzációszámba ment. Tölgyessy Artur verőfényt ábrázoló képei, virágos mezői, ködpáras tájéka egy új tájképfestés bátor akaratáról meséltek. Voltak, akik ezt a bátorságot vakmerőséget tartották, és vagy ünnepezték, vagy megdöbbenek rajta. Pedig akkor ahhoz a bátorsághoz már nem kellett mersz. Azok a képek a bevált irány érvényesítései voltak. Az új hatásba régebben bevált irányok utóhatásai is bele-beleszóltak. Az elbeszélő, a leíró-naturalisztikus tájkép s a pleinair-kép együtt követelőzött Tölgyessy festményeiben. Az illusztráció s a hangulat követelményeinek is meg akartak felelni. Konstatálták a tájképet s hangulatot konstatáltak beléje. Nem is átértzett hangulatot, hanem szükségesnek gondoltak. A hangulat tájképkellék volt, s az okos, a jó festő a maga tájképet ellátta minden szükséges kellekkel. Ugyanugy tett a verőfény érvényesítésével. Tölgyessy erősen valószerű festő s a napsütés ábrázolása is a valószerű festés követelménye volt, azóta, hogy a pleinair a naturalizmus beszédességének részévé lett. És Tölgyessy mindenütt napsütést festett, de a verőfénynek színeket alkotó, foltokat formáló, felületeket fölbontó, mélységeket érzető, formákat kialakító munkáját nem ábrázolja. Az ő tájképeiben a tájék: modell s a napsütés applikáció. És ugyanigy applikáció bennük a hangulat is. Valamikor ez a naturalisztikus festés is vivmány volt, pedig egy forradalmi diadalnak sablonná átváltása volt. Tölgyessy a maga kora technikai tudásában jól elöl volt, s egy-egy olyan képe, amelyben ez a tudás különösebben messterkedett, nagy sikert aratott. Olyanoknál, akik a holnapot csak akkor merik és tudják élvezni, amikor már tegnappá lett. A forrongás emléke nem perzsel, de még mindig eléggé meleg: egy kis fantáziával s egy kis önmegelégedéssel még hevülni is lehet tőle. Nekünk, s a németeknek és a bécsieknek egész nagy ilyen félig langyos modernségünk volt. Mesterei is voltak, s még vannak is. Tölgyessy is közülök való. Most a Mücsarnokban háromszáz képét állította ki s e képek külön-külön is, de főképpen együttvéve ennek a sajátságos, néhai modernségnek jellemzői. Sokféle határ csillagszerűen metszi egymást ebben az érdekes kiállításban. Még a rhopographiának szidott naturalisztikus festés hatása is beléje ér. És a valószínű, a konstatáló, a verőfény-, a hangulatfestés is. Természetes, hogy az impresszionizmus is, hiszen ez a festés beleférközött

amazokba. Van a kiállításnak egy kis képe, a »Porte Orientalis vidéke«, amelyben még a nagyritmusu, szerkezetet kikutató, monumentális formafestés is megvillan. És jól esik tudnunk, hogy ez a kép Tölgyessy-mester újabb képe. G. Ö.

IRODALOM.

Uj Ibsen-könyv.

Tizennyolcz évvel ezelőtt Emil Reich bécsi doczens a téli szemeszterre egyetemi előadást hirdetett Ibsen drámáiról. Mint lelkes ifju és a szellemi forradalom leendő vezére — akkor indultam Lipcsébe, szívből megunva a pesti filológus urakat — hő rajongással köszöntöttem Emil Reich urat és a bécsi egyetemet. *Nálunk* (azóta néhányszor hallottam ezt a kelletlen *nálunk* szót ugyanolyan hangsúlyozással) nem mernek az irodalomban tulmenni a kiegyezés korán és Arany János után pontot tesznek a tudós urak. Itt, Bécsben egy élő és sokat vitatott költőről mer és enged előadást tartani egy professzor és az egyetem.

Fájdalom, 1892 óta sok idő telt el. A mi filológusainkba még nem szerettem bele, de Emil Reich urból kiábrándultam. Az Ibsen-előadásából is, az Ibsen-könyvéből is. És csodálatos, mindig úgy éreztem: ezek az esztétikai méltások korán érkeztek.

Ami eddig halvány érzés volt bennem, vagy ösztönös sejtelem, azt most megdöbbenő világossággal igazolta. Roman Woerner uj Ibsen-kötete. A legérdekesebb irodalmi jelenségek közé tartozik ennek az Ibsen-kötetnek a története. A szerző 1900-ban adta ki művének első kötetét, amely hőse munkáit időrendben tárgyalja 1873-ig. Tíz év múlva, tehát most jött ki a második kötet, amely a költő elkiséri élete végéig.

Az a tíz év, amely a két fél megírása közt eltelt, pompás képet tár föl — Woerner fejlődéséről. Az első részt korán írta. Az ilyen széles alapu, tudományos módszerű, nagy apparátussal dolgozó tárgyalásra akkor még nem érett meg sem ő, sem Ibsen. Mégis csak kómikus dolog egy költő szándékos vagy zavaros miszticizmusáról beszélni, titkait feszegetni, hipotézisekkel magyarázatát megpróbálni, mikor az a költő él. Dantétől nem kérdezhetem meg, mely titkot rejt egy-egy homályba burkolt czélzása. De Woerner ur abban a kényelmes helyzetben volt, míg könyvét írta, hogy megkérdezhetette Ibsentől: hogyan méltóztatott érteni a nagy Sántát vagy a beszélő Gomolyt Peer Gyntben. Különbösen is az első kötet szerzője nyugtalan, fiatal, olvasottságával kérkedő esztétikus, aki lépten-nyomon abba a hibába esik, hogy az egyik drámát a másikkal, az egyik költőt a másikkal kommentálja s mivel magáról a tárgyról kevés a mondanivalója, hát messze mezőkről tépett hasonlatvirágokkal hinti tele kopár taglalásait.

A második kötet mintha nem is ugyanannak az embernek a munkája volna. Ime: most már lehet Ibsenről beszélni. Négy éve, hogy elhantoltuk, még több, hogy végképp elnémult: megérkezett az ő ideje. Most már Woerner ur is hozzá szólhat a tárgyhoz. És nyugodtan elmondhatjuk róla, hogy a nagy norvégnek második periódusáról, tehát éppen arról a korszakról, amikor már nem Norvégianak, hanem a

világnak irt, alig olvastunk velősebb, okosabb és jobban megokolt fejtegetést.

Ibsen pesszimizmusáról mindjárt a bevezető értekezésben rövid és mégis kimerítő jellemzést olvasunk: a költő annyiban pesszimista, amennyiben nem hisz az emberi ideálok örökkévalóságában, de optimista is, mert hisz az ideáloknak terjeszthető voltában és fejlődőképességében. Föl tud háborodni az emberi silányságon, ostobaságon; de mig fölháborodása az első korszakban szót keres, néha hangzatos, rimes kifejezést, addig későbbi társadalmi drámáiban a belső izgalom legtöbbször egy sokat jelentő — pauzában tör ki. A pauza Ibsennél csakugyan rászolgálna, hogy külön tanulmány tárgyává tegyék. A *Vadkacsa*, a *Kisértetek*, a *Solness*, a kis *Eyolf* hosszú pauzái többet beszélnek, mint a csacska francziák legékesebben szóló tirádái...

A norvég költő ismerte és sokra tartotta saját tehetségét. Fegyverként becsülte, amelyet először saját népének, aztán az egész egyetemes emberi társadalomnak súlyos visszaélései ellen fordított. Természetes, hogy ez az ostorozó, szatirizáló törekvése élessé tette nála a tendenciát, de annak a vitának: jogosult-e az irányzatosság a szépirodalomban, bizvást véget vethetnének. Minden jogosult, amit művész csinál. És a legszentebb elfogulatlanság sem fogja dicsővé tenni a tehetségtelen ember munkáját.

Roman Woerner munkatársa volt annak a két norvég ironak, akik Ibsen hátrahagyott írásait négy kötetben kiadták. Ő látta el a norvéggel egy időben megjelent német kiadás részére a fordítás munkáját. Nincs benne kétség, hogy a bizalmas följegyzések, tervek, vázlatok révén alkalma volt alaposan belelátni Ibsen műhelyébe. S amit tanult és tapasztalt, azt műve második kötetében okosan, gazdaságosan és tapintattal föl is használja. Senki sem foglalkozhatik ma Ibsennel komolyan, anélkül, hogy Woernertől tanácsot ne kérne.

De a tévedések utvesztőjén, tíz évi érésen és sok álmatlan éjszakán át jutott el a csapnivaló első könyvtől a dicséretreméltó másodikig. Boldog ember! Hányan vergődünk nem egy évtizeden, hanem egy emberéleten át és ama jó könyvig mégsem tudunk soha eljutni.

(Sn.)

HETI POSTA.

Mult és jelen. Rossz rimek, ócska elmésség. A mutatvány közlésével nagy kárára lennének kiadandó könyvének. Jobb, ha nem tudódik ki előre, hogy milyen lesz a tartalma.

Nagyvárak. A másodikat mellőznünk kell. Nem egyéb, mint a Kiss József újabban irt verseinek a visszhangja. Mióta a tihanyi echót elfalazták, nagyon csökkent a visszhangok értéke. Küldjön mást.

Nyitra. Köszönjük a szimpátiákat. A fordításhoz egy és más oknál fogva hozzá nem szólhatunk. Ön nyilván jobban tud németül, mint mi. Ellenben az eredeti nincs humor nélkül. Üdvözlét.

Hyacinth. »Ragyogó őszi nap hevit vörhenyre tájakat.« No de ilyet!

Őszszel a parkban. Talán.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A legelőkelőbb hölgyek kedvencz szépitőszere a Földes-féle Margit-crém, mert zsirtalan, ártalmatlan és rögtön szépit. Kapható minden gyógytárban.

Ha fáj a feje ne tétovázzék, hanem használjon azonnal **Beretvás-pastillát**

mely 10 percz alatt a legmakacsabb migraint és fejfájást elmulasztja. Ára 1 korona 20 fillér. Kapható minden gyógyszerárban. Készíti BERETVÁS TAMÁS gyógyszerész, Kispesten. :: Orvosok által ajánlva. Három doboznál ingyen postai szállítás.